

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมายการขอขึ้นทะเบียนสินค้าเกษตร : กาแฟชีวะมด เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546

เมื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ ชื่อหรือเครื่องหมายที่ปรากฏอยู่บนฉลากสินค้าซึ่งจะสื่อให้เห็นว่าสินค้านั้นมาจากหรือได้ถูกผลิตขึ้นในประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ทำให้ผู้ซื้อหรือผู้บริโภคมีความเข้าใจว่าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้นมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากสินค้าจำพวกเดียวกันที่ผลิตจากแหล่งอื่นๆ การที่มีการระบุสถานที่เช่นว่านั้นอาจมีผลทำให้สินค้ามีราคาสูงขึ้นหรือจำหน่ายได้มากขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นว่าตนจะได้รับสินค้าที่มีคุณภาพตามที่ต้องการ เมื่อเปรียบเทียบกับเครื่องหมายการค้าก็เห็นได้ว่า เครื่องหมายการค้าเป็นสิ่งที่ยกผู้บริโภคว่าสินค้านั้นใครเป็นผู้ผลิต แต่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าสินค้านั้นมาจากแหล่งใด หน้าที่ที่เหมือนกันของเครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือ การที่บ่งบอกว่าคุณภาพของสินค้าที่ผู้บริโภคได้คาดหวังนั้นเป็นเช่นไร เพราะว่าผู้บริโภคจะเกิดจินตนาการขึ้นทันทีว่าสินค้าที่มีเครื่องหมายการค้านี้หรือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้จะมีคุณภาพหรือลักษณะอย่างไร ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่เครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะถูกใช้ควบคู่กันไปในสินค้าหนึ่งๆ ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากการเพาะปลูกของท้องถิ่นของชุมชน ไม่ว่าจะผลิตภัณท์ดังกล่าวเป็นกาแฟหรือผลิตภัณท์การเกษตรอื่นๆ โดยการวิเคราะห์นี้เริ่มต้น จากการวิเคราะห์แนวคิดด้านทรัพย์สินทางปัญญาระดับระหว่างประเทศและระดับประเทศ เพื่อการเป็นประธานแห่งสิทธิในชุมชน การคุ้มครองการขอขึ้นทะเบียนสินค้าเกษตรพันธุ์กาแฟ การจำแนกความแตกต่างของการขอขึ้นทะเบียนชื่อทางภูมิศาสตร์ตามด้วยการวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดของแนวคิดกฎหมายภายใต้ระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทย และปัญหาและข้อจำกัดของแนวคิดกฎหมายภายใต้ระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยที่เลือกศึกษา

4.1 ปัญหาข้อจำกัดการใช้ชื่อกาแฟชีวะมดขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546

ประเทศไทยมีผลิตภัณท์ทางการเกษตรจำนวนมากที่สามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งสินค้าหรือผลิตภัณท์ทางการเกษตรนั้นมีกาแฟรวมอยู่ด้วย ได้แก่ กาแฟดอยช้าง กาแฟดอยตุง กาแฟดงมะไฟ กาแฟเขาทะลุ โดยกาแฟที่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้จะมีคุณภาพ

ชื่อเสียง คุณสมบัติและคุณลักษณะเฉพาะตัวโดยมีปัจจัยจากแหล่งเพาะปลูกที่สอดคล้องกับแหล่งทางภูมิศาสตร์เป็นหลักทั้งสิ้น

สำหรับกาแฟชีวะมด การผลิตกาแฟชีวะมดจะใช้ทักษะและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปลูกกาแฟรวมถึงการเลี้ยงชะมด เพื่อให้ชะมดกินกาแฟและนำมาผ่านกรรมวิธีในการผลิตจนได้กาแฟชีวะมดซึ่งมีราคาแพง ประเด็นที่ควรวิเคราะห์คือข้อจำกัดใดทำให้การใช้ชื่อ “กาแฟชีวะมด” ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ไม่ได้

ซึ่งในหัวข้อนี้จะเป็นการนำผลการศึกษาในบทที่ 2 และบทที่ 3 มาใช้ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ถึงประเภทของสายพันธุ์กาแฟ แหล่งการผลิตกาแฟ สายพันธุ์ชมด การเลี้ยงชมดเพื่อที่จะได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ผลิตภัณฑ์กาแฟชมดซึ่งเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนหลักการปกป้องสินค้าทางการเกษตรภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทั้งการใช้ชื่อพันธุ์พืช ชื่อพันธุ์สัตว์ และการใช้ชื่อภูมิศาสตร์ต่อการเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่อาจใช้ปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน รวมถึงความไม่เหมาะสมของกฎหมายดังกล่าวสมควรได้รับการแก้ไข

4.1.1 ปัญหาข้อจำกัดการใช้ชื่อสายพันธุ์กาแฟ ชื่อสายพันธุ์ของชมด หรือคำว่า “กาแฟชมด” เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ที่มาของพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

กาแฟถือเป็นพืชทางเศรษฐกิจของโลก มีสายพันธุ์กาแฟที่ปลูก อยู่ 3 สายพันธุ์ คือ กาแฟพันธุ์ราบิก้า, กาแฟพันธุ์โรบัสต้า และกาแฟพันธุ์ลิเบอริก้านั้น ทำให้เห็นว่ากาแฟที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปแล้วนั้น ก็เป็นผลผลิตกาแฟจากสายพันธุ์กาแฟต่าง ๆ นี้เช่นกันนำมาจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดนำชื่อสายพันธุ์กาแฟทั้ง “สายพันธุ์ราบิก้า, สายพันธุ์โรบัสต้า สายพันธุ์ลิเบอริก้า” มาขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จึงต้องวิเคราะห์ว่าชื่อสายพันธุ์กาแฟเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือไม่

ปัญหาข้อจำกัดแรก คำนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย พ.ศ.2546 มาตรา 3 สอดคล้องกับคำนิยามข้อ 22.1 ตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) หรือไม่ เมื่อศึกษาจากคำนิยามของความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในข้อ 22.1¹ ว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง สิ่งที่บ่งชี้ที่ได้บ่งระบุสินค้าว่ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิกหนึ่ง หรือในภูมิภาคหรือท้องถิ่นในดินแดนแห่งนั้นที่ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอันใดของสินค้าได้เกิดขึ้นอย่างสำคัญ อันเนื่องมาจากสินค้าได้เกิดขึ้นในแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์นั้น” และตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย พ.ศ.2546 มาตรา 3² สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าเป็นสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว จะเห็นว่าคำนิยามของคำว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความสอดคล้องกันในส่วน

¹ ข้อ 22.1 ของความตกลงทริปส์

Geographical indications are, for the purposes of this Agreement, indications which identify a good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially attributable to its geographical origin.

² ธนพจน เอกโยคยะ, คำอธิบายกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์, (กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2547), น.19.

ที่สามารถบ่งถึงแหล่งกำเนิด แหล่งภูมิศาสตร์ที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งความเชื่อมโยงของสายพันธุ์กาแฟกับพื้นที่แหล่งกำเนิดนั้นไม่ปรากฏให้เห็น

ปัญหาข้อจำกัดที่สอง ชื่อสายพันธุ์กาแฟเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ข้อ 22.1 ตามความตกลงทริปส์หรือไม่ จะเห็นว่าทั้งชื่อสายพันธุ์กาแฟ และคำว่ากาแฟชี้ชะมด ไม่ต้องด้วยนิยามตามความตกลงทริปส์ ข้อ 22.1 ที่จะสามารถขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เนื่องจากชื่อสายพันธุ์กาแฟ และคำว่ากาแฟชี้ชะมดนั้น ไม่ใช่ชื่อหรือสัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และชื่อหรือ สิ่งอื่นใดดังกล่าวต้องใช้กับสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น รวมทั้งสินค้าต้องมีคุณภาพ หรือชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ ทำให้ชื่อของสายพันธุ์กาแฟทั้ง อราบิก้า โรบัสต้า และลิเบอร์กันัน ไม่ใช่ชื่อทางภูมิศาสตร์ที่แสดงถึงแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของ สินค้ากาแฟ อีกทั้งชื่อสายพันธุ์กาแฟดังกล่าว ก็ไม่ใช่ชื่อที่บ่งระบุแหล่งที่มาของสินค้ากาแฟด้วย หรือ อาจกล่าวง่ายๆ ว่าสายพันธุ์กาแฟทั้งสามไม่ใช่สายพันธุ์พืชที่มีชื่อซ้ำกับชื่อท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง และ ไม่ใช่ชื่อสายพันธุ์พืชที่มีชื่อสายพันธุ์เป็นชื่อเฉพาะโดยไม่เป็นชื่อท้องถิ่นด้วยเมื่อไม่ชื่อที่ระบุ แหล่งกำเนิดและไม่มีชื่อที่บ่งระบุแหล่งที่มาของสินค้า กรณีของสายพันธุ์สัตว์ก็เช่นกัน ทำให้ไม่สามารถนำชื่อสายพันธุ์พืชและสายพันธุ์สัตว์เพียงอย่างเดียวมาขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ปัญหาข้อจำกัดที่สาม ชื่อสายพันธุ์กาแฟเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย พ.ศ.2546 หรือไม่ จะเห็นว่าทั้งชื่อสายพันธุ์ กาแฟ และคำว่ากาแฟชี้ชะมด ไม่ต้องด้วยคำนิยามตามมาตรา 3 ที่จะสามารถขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ เนื่องจากชื่อสายพันธุ์กาแฟ,ชื่อสายพันธุ์สัตว์ และคำว่ากาแฟชี้ชะมดนั้น ไม่ใช่ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจาก แหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ ดังกล่าว ทั้งชื่อสายพันธุ์กาแฟ,กาแฟชี้ชะมด ไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าเป็นชื่อที่เจาะจงว่ามี แหล่งกำเนิดจากท้องที่ใดที่จะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่มีการผลิตกาแฟหรือกาแฟชี้ชะมด

ปัญหาข้อจำกัดที่สี่ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามข้อ 22.1 ความตกลงทริปส์ สอดคล้อง กับธรรมเนียมการผลิตจำหน่ายกาแฟชี้ชะมดหรือไม่ กรณีการใช้คำว่า “กาแฟชี้ชะมด” กับสินค้ากาแฟ ที่เกิดจากกระบวนการผลิตที่ต้องอาศัยกระบวนการย่อยของตัวชะมด/อีเห็น เพื่อให้เกิดกาแฟชี้ชะมด ขึ้นนั้น จะเห็นว่าคำว่ากาแฟชี้ชะมดไม่ได้แสดงถึงแหล่งทางภูมิศาสตร์ใดๆเลย และในประเทศไทยก็ได้ ไม่มีพื้นที่ใดที่เป็นแหล่งกำเนิดพันธุ์ชะมด/อีเห็น และไม่ปรากฏว่ามีชุมชนหรือสถานที่ใดชื่อว่าชี้ชะมด ที่จะแสดงเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกาแฟชี้ชะมดแต่อย่างใด ทำให้ไม่อาจจะบ่ง เจาะจงได้ว่าชะมด/อีเห็น มีแหล่งกำเนิดจากที่ใดเป็นการเฉพาะเจาะจง หรือกาแฟชี้ชะมดมีอยู่ใน พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ทำให้คำว่ากาแฟชี้ชะมดไม่ถือเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่มีประเด็นว่า การที่คน ทั่วโลกได้รับรู้ถึงชื่อเสียงของกาแฟชี้ชะมดนั้นจะถือว่าคำว่ากาแฟชี้ชะมดเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ หรือไม่ อย่างไร ซึ่งเมื่อเทียบสินค้าประเภทกาแฟชี้ชะมดกับกรณีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภทข้าว หอมมะลิ จะเห็นว่าข้าวหอมมะลิเป็นผลผลิตที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทย อันถูกจำแนกเข้าเป็น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามคำจำกัดความตามมาตรา 22 ของความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทาง ปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (TRIPS) เนื่องจากข้าวหอมมะลิของไทยมีคุณสมบัติพิเศษ คือ เป็นข้าวที่มี กลิ่นหอมคล้ายดอกมะลิและเมื่อหุงสุกจะได้เมล็ดข้าวที่อ่อนนุ่ม เป็นข้าวที่ปลูกได้ดีในเขตภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ในพื้นที่เป็นดินทรายที่เป็นดินเค็ม ที่ถือว่าเป็นคุณสมบัติพิเศษของข้าวหอมมะลิเป็นผลมาจากการเพาะปลูกในพื้นที่ที่เฉพาะเจาะจง ทำให้ข้าวหอมมะลิในพื้นที่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้หลายรายการ เช่น ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ ข้าวหอมมะลิสุรินทร์ เป็นต้น ดังนั้นกรณีของกาแฟ ชี้ชะมด ถ้าพิจารณาตามชื่อจะเห็นว่าเป็นสามัญนามของสินค้าทำให้ไม่ได้รับความคุ้มครอง เพราะสินค้าที่มีสิ่งบ่งชี้สามัญทางภูมิศาสตร์นั้นมิได้ทำหน้าที่ในการระบุแหล่งที่มาของสินค้าอีกต่อไป หากแต่สิ่งบ่งชี้สามัญทางภูมิศาสตร์กลายเป็นเครื่องหมายแสดงถึงชนิดของสินค้าเท่านั้น นอกจากนี้ตามความตกลงลิสบอนระบุไว้ในมาตรา 3 ว่า “การคุ้มครองชื่อของแหล่งกำเนิด ครอบคลุมถึงการใช้ชื่อของแหล่งกำเนิดในเชิงเลียนแบบ ไม่ว่าจะเป็นการแปลชื่อของแหล่งกำเนิด หรือการเพิ่มเติมข้อความต่างๆ เข้ากับชื่อของแหล่งกำเนิด” อีกทั้งข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (TRIPs) มาตรา 22(b) ที่เกี่ยวกับการกำหนดให้ภาคีสมาชิกขององค์การการค้าโลกตรากฎหมายป้องกันมิให้มีการใช้สิ่งใด ๆ ซึ่งก่อให้เกิดการกระทำซึ่งเป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมตามความหมายของมาตรา 10 ทวิ ของอนุสัญญาปารีส รวมทั้งออกกฎหมายป้องกันมิให้มีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แสดงในไวน์และสุรา สำหรับไวน์และสุราที่มิได้มีแหล่งกำเนิดจากสถานที่ตามทีระบุไว้ในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แสดงไว้ แม้แต่กรณีแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้าที่มีระบุไว้หรือมีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในคำแปล หรือมีสิ่งแสดงประกอบ เช่น ชนิด ประเภท แบบ การเลียนแบบ หรือที่คล้ายกันก็ตาม ตามมาตรา 23 จึงเป็นข้อจำกัดที่ทำให้กาแฟชี้ชะมดที่มีชื่อเสียงไม่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับชื่อสายพันธุ์สัตว์ชะมด/อีเห็น เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ได้หรือไม่ เมื่อศึกษาจากคำนิยาม สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามความตกลงทริปส์ ข้อ 22.1³ ทำให้เห็นว่าสายพันธุ์สัตว์ชะมด เช่น อีเห็นข้างลาย,อีเห็นเครือ และอีเห็นหน้าขาวหูดำไม่ต้องด้วยคำนิยามตามความตกลงทริปส์ ข้อ 22.1 ที่จะสามารถขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เนื่องจากชื่อสายพันธุ์สัตว์ชะมด/อีเห็น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ไม่อาจแสดงให้เห็นว่าเป็นชื่อหรือสัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ เพราะชื่อหรือสิ่งอื่นใดดังกล่าวต้องเข้ากับสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น รวมทั้งสินค้าต้องมีคุณภาพ หรือชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ ทำให้ชื่อของสายพันธุ์สัตว์ชะมด/อีเห็นนั้น ไม่ใช่ชื่อทางภูมิศาสตร์ที่แสดงถึงแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้ากาแฟชี้ชะมด เมื่อพิจารณาตามชื่อสายพันธุ์สัตว์ชะมด/อีเห็น จะเห็นว่าเป็นชื่อสามัญ (generic name) ของสินค้าทำให้ไม่ได้รับความคุ้มครอง

ปัญหาเกี่ยวกับชื่อสายพันธุ์สัตว์ชะมด/อีเห็น เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย พ.ศ.2546 หรือไม่ จะเห็นว่าทั้งชื่อสายพันธุ์สัตว์ชะมด/อีเห็น ไม่ต้องด้วยคำนิยามตามมาตรา 3 ที่จะสามารถขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

³ ข้อ 22.1 ของความตกลงทริปส์

Geographical indications are, for the purposes of this Agreement, indications which identify a good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially attributable to its geographical origin.

ได้ เนื่องจากชื่อสายพันธุ์สัตว์ขมด/อีเห็นนั้น ไม่ใช่ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทน แหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว ทั้งชื่อสายพันธุ์กาแฟ, กาแฟขี้ชะมด ไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าเป็นชื่อที่เจาะจงว่ามีแหล่งกำเนิดจากท้องที่ใดที่จะเชื่อมโยงกับแหล่ง ภูมิศาสตร์ที่มีการผลิตกาแฟหรือกาแฟขี้ชะมดได้

การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้ากาแฟขี้ชะมดจึงมีข้อจำกัดและไม่สอดคล้องกับ กรรมวิธีผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากสินค้ากาแฟขี้ชะมดมีความเชื่อมโยงกับแหล่งการผลิต หรือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเทคนิคและกรรมวิธีที่ผู้ผลิตกาแฟได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษของตนเอง ทำให้เห็นว่ากระบวนการผลิตที่ทำให้กาแฟขี้ชะมดมีคุณภาพที่เป็นเอกลักษณ์นั้นถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในฐานะที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือปัจจัยที่ได้จากมนุษย์ เช่น ความชำนาญในการผลิต เป็นต้น หรืออาจจะเป็นทั้งปัจจัยทางด้านธรรมชาติและปัจจัยที่ได้จากมนุษย์ก็ได้ ที่กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของต่างประเทศให้การคุ้มครองจนสามารถขอขึ้นทะเบียนได้

สำหรับประเทศไทยไม่ได้ให้ความคุ้มครองและไม่อาจที่จะขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ได้ เนื่องจากกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 มาตรา 3 ได้ระบุเพียง ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจาก แหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ ดังกล่าว ไม่ได้กล่าวถึงแหล่งกำเนิดที่เป็นปัจจัยที่ได้จากมนุษย์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเลย ทำให้เกิด ช่องว่างของกฎหมายที่การมีส่งเสริมเพื่อใช้คุ้มครองสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงปัจจัยที่ได้ จากความคิดหรือทักษะหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของมนุษย์ด้วย ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงแต่เฉพาะแหล่งกำเนิด สินค้าเท่านั้น ทำให้เห็นว่าเมื่อคุณภาพของกาแฟขี้ชะมดถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่มีข้อจำกัดของ พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เน้นไปที่แหล่งผลิตสินค้าเป็นสำคัญเท่านั้น

เมื่อพิจารณาจากคำนิยามของความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในข้อ 22.1⁴ ว่า “สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ หมายถึง สิ่งที่บ่งชี้ที่ได้บ่งระบุสินค้าว่ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิกหนึ่ง หรือในภูมิภาคหรือท้องถิ่นในดินแดนแห่งนั้นที่ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นใดของสินค้าได้เกิด มีขึ้นอย่างสำคัญ อันเนื่องมาจากสินค้าได้เกิดขึ้นในแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์นั้น” จะเห็นว่าความ ตกลงทริปส์มีการกำหนดให้สินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับความคุ้มครองสามารถขึ้นทะเบียน สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้แต่ต้องมีความเชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดหรือท้องถิ่นนั้นๆ ทำให้กาแฟขี้ชะมด ไม่สอดคล้องกับกรรมวิธีผลิตสินค้าตามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากความคิดหรือทักษะของมนุษย์

4.1.2 ปัญหาข้อจำกัดการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสินค้ากาแฟขี้ชะมด ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยและของสหภาพยุโรป

⁴ ข้อ 22.1 ของความตกลงทริปส์

Geographical indications are, for the purposes of this Agreement, indications which identify a good as originating in the territory of a Member, or a region or locality in that territory, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially attributable to its geographical origin.

การศึกษาถึงประเด็น กรณีชื่อพันธุ์กาแฟที่ผลิตสินค้ากาแฟชั้ชَمَّدเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือไม่ อย่างไร ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มาตรา 3 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อสัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และแสดงได้ว่าสินค้าที่มาจากพื้นที่ภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ภูมิศาสตร์ดังกล่าว ทำให้เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดในการผลิตกาแฟชั้ชَمَّدแล้ว จะเห็นว่ากาแฟ ชั้ชَمَّدเป็นการนำเมล็ดกาแฟพันธุ์ต่างๆมาให้ชَمَّدกิน มีพันธุ์กาแฟที่นิยม คือ กาแฟพันธุ์อราบิก้าและกาแฟพันธุ์โรบัสต้า ซึ่งการให้ชَمَّدกินกาแฟคนละพันธุ์ก็มีผลทำให้รสชาติของกาแฟเปลี่ยนไปด้วย ทำให้สินค้ากาแฟชั้ชَمَّدไม่ต้องด้วยนิยามมาตรา 3 ที่จะสามารถทำให้พันธุ์กาแฟชั้ชَمَّدเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ทำให้เห็นว่าเมื่อกาแฟชั้ชَمَّدถือเป็นสินค้าชนิดหนึ่งที่สามารถตรวจสอบได้ในแหล่งกำเนิดหรือแหล่งทางภูมิศาสตร์ได้ โดยสินค้ากาแฟชั้ชَمَّدที่มาจากหรือมีถิ่นกำเนิดภายในพื้นที่ภูมิศาสตร์ต่างๆ แต่ก็ไม่ได้มีการใช้ชื่อภูมิศาสตร์เพื่อประโยชน์ของสินค้านั้นๆ

จากหลักการของความตกลงทริปส์ตามบทบัญญัติข้อ 24.4 และ ข้อ 24.6 ที่ให้การใช้ชื่อหรือข้อความใดๆ ที่แม้จะเหมือนหรือพ้องกันกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกอื่น หากแต่โดยจารีตประเพณี ชื่อหรือข้อความนั้นได้รับการยอมรับว่าเป็น “ชื่อสามัญ”⁵ (Common name or Generic name) ในประเทศสมาชิคนั้นหรือโดยจารีตประเพณีของประเทศสมาชิคนั้น ชื่อหรือข้อความนั้นไปพ้องกันกับชื่อของพันธุ์องุ่น (Vine) ที่ปลูกอยู่ในดินแดนของประเทศสมาชิคนั้น การที่ชื่อนั้นเป็นชื่อสามัญตามจารีตประเพณีของประเทศที่ให้ความคุ้มครองหรือการที่ชื่อนั้นไปพ้องกับชื่อของพันธุ์องุ่น บุคคลใดๆ ย่อมสามารถใช้ชื่อหรือข้อความนั้นกับสินค้าของตนได้ แม้ว่าชื่อหรือข้อความนั้นจะได้รับการยอมรับและได้รับความคุ้มครองในฐานะที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายของประเทศสมาชิกอื่นก็ตาม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใดกลายเป็นชื่อสามัญในประเทศหนึ่ง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นย่อมกลายเป็นสาธารณสมบัติที่บุคคลใดในประเทศนั้นอาจนำไปใช้ได้โดยเสรี “ชื่อสามัญ” หมายถึงชื่อที่ใช้เรียกหรือบ่งระบุตัวสินค้าโดยตรง โดยไม่ได้เป็นชื่อหรือสิ่งที่แสดงถึงแหล่งกำเนิดของสินค้า กล่าวอีกนัยหนึ่ง ชื่อสามัญก็คือชื่อของสินค้า

ส่วนกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยตามมาตรา 5 ได้ระบุว่า “หากสินค้ามีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่สามารถขอขึ้นทะเบียนรับความคุ้มครองได้ เป็นชื่อสามัญของสินค้าที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น” ซึ่ง “ชื่อสามัญ” ตามกฎหมายคือ ชื่อที่รู้จักกันทั่วไปว่าเป็นชื่อที่ใช้เรียกขานสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่าชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ประชาชนใช้เรียกขานสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งจนรู้จักติดปากกันทั่วไป เช่น ชาจีน เป็นต้น ซึ่งชื่อสามัญได้ให้รวมถึง ชื่อที่เป็น “ชื่อของสายพันธุ์พืชหรือสัตว์” ด้วย โดยสำหรับชื่อสายพันธุ์พืชที่ไม่อาจนำมา ขึ้นทะเบียนได้อาจแบ่งได้เป็นสายพันธุ์พืชที่มีชื่อซ้ำกับชื่อท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง และสายพันธุ์พืชที่มีชื่อสายพันธุ์เป็นชื่อเฉพาะโดยไม่เป็นชื่อท้องถิ่น

ทั้งนี้ระเบียบประชาคมยุโรป 510/2006⁶ บัญญัติให้ชื่อที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ไม่สามารถขึ้นทะเบียนเป็นชื่อแหล่งกำเนิด หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้ คือ

⁵ TRIPs Agreement, Article 24.4.

⁶ EC Regulation NO 510/2006. Article 3(1).

(1) ชื่อสามัญ หมายความว่า ชื่อของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรหรือผลิตภัณฑ์อาหารที่แม้จะมีความเชื่อมโยงกับสถานที่ หรือท้องถิ่นซึ่งมีการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ดังกล่าว แต่ดั้งเดิมแต่ได้กลายเป็นคำทั่วไปที่ใช้เรียกชื่อผลิตภัณฑ์นั้นในประชาคมยุโรป

(2) ชื่อที่พ้องกัน ชื่อที่มีลักษณะพ้องกับชื่อดังต่อไปนี้ไม่สามารถขึ้นทะเบียนเป็นชื่อแหล่งกำเนิดหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ คือ ชื่อที่พ้องกับชื่อพันธุ์พืช หรือพันธุ์สัตว์ และอาจทำให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของผลิตภัณฑ์⁷

หลักเกณฑ์ข้างต้นตามความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในข้อ 22.1 ที่ระบุว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง สิ่งที่บ่งชี้ที่ได้บ่งระบุสินค้าว่ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิกหนึ่งหรือในภูมิภาคหรือท้องถิ่นในดินแดนแห่งนั้นที่ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นใดของสินค้าได้เกิดมีขึ้นอย่างสำคัญ อันเนื่องมาจากสินค้าได้เกิดขึ้นในแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์นั้น จึงทำให้ไม่สามารถรับขึ้นทะเบียนชื่อที่พ้องกับชื่อพันธุ์สัตว์ได้ หากชื่อนั้นไม่ทำให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิดในสินค้าหรือสัตว์ซึ่งมีที่มาจากแหล่งผลิตอื่น⁸ ซึ่งเมื่อเทียบตามกฎหมายไทยและสหภาพยุโรปได้ระบุว่าชื่อพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ไม่สามารถขึ้นทะเบียนเป็นชื่อแหล่งกำเนิด หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ไทยมีการตีความโดยเคร่งครัดว่าชื่อพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์นั้นเป็นชื่อสามัญว่าต้องห้ามรับขึ้นทะเบียนโดยเด็ดขาด ซึ่งแม้จะเป็นชื่อสามัญแต่ก็ยังสามารถขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

ชื่อสายพันธุ์กาแฟทั้งอาราบิก้า โรบัสต้า และลิเบอริก้า หรือชื่อสายพันธุ์สัตว์ ชื่อสายพันธุ์ชะมด ไม่ว่าจะเป็นใช้ชื่อเรียกใดก็ตามเป็นชื่อสามัญ ซึ่งชื่อสายพันธุ์พืชหรือสายพันธุ์สัตว์นี้ไม่อาจแสดงออกได้ว่ามีแหล่งกำเนิดหรือแหล่งที่มาอย่างไร ชื่อสายพันธุ์กาแฟจึงไม่อาจที่จะนำมาขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ส่วนกาแฟที่มีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้แล้ว เช่น กาแฟเทพเสด็จ ปลุกที่ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่, กาแฟดงมะไฟ ปลุกที่บ้านดงมะไฟ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา, กาแฟดอยตุง ปลุกบนเทือกเขานางนอน จังหวัดเชียงราย และกาแฟดอยช้าง ปลุกบนดอยช้าง จังหวัดเชียงราย กาแฟที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วมีการใช้คำว่า “กาแฟ” ซึ่งเป็นชื่อสามัญร่วมกับชื่อภูมิศาสตร์ (ชื่อหมู่บ้าน, ตำบล, อำเภอ) ที่แสดงความสัมพันธ์ว่าเป็นชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ และเมื่อพิจารณาลงไปถึงรายละเอียดของผลิตภัณฑ์กาแฟแต่ละชนิดที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว จะเห็นว่าไม่ใช่เพียงแต่สถานที่ปลุกกาแฟที่แสดงถึงที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น ยังมีรายละเอียดเกี่ยวกับระดับความสูงของสถานที่ปลุกกาแฟแต่ละท้องที่ รวมถึงสภาพอากาศ ระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวกาแฟที่ทำให้กาแฟแต่ละท้องที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งสอดคล้องกับคำนิยามของคำว่า “แหล่งภูมิศาสตร์” ที่ว่าพื้นที่ของประเทศเขตภูมิภาคและท้องถิ่นและให้หมายความรวมถึงทะเล ภูเขา แม่น้ำ ลำน้ำ เกาะ ภูเขา หรือพื้นที่อื่นทำนองเดียวกัน โดยลักษณะของชื่อแหล่งภูมิศาสตร์

⁷ EC Regulation NO 510/2006. Article 3(2).

⁸ Ana Soeiro. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “ระบบการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไทย-สหภาพยุโรป” ณ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ วันที่ 23 สิงหาคม 2550.

ต้องมีลักษณะเป็นชื่อของท้องถิ่นเช่น ชื่อของแม่น้ำทะเลตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาคหรือพื้นที่ที่มีขอบเขตครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัดหรือแม้แต่ชื่อของประเทศ

ทั้งนี้สหภาพยุโรปได้ให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยเฉพาะสินค้าทางเกษตรที่เป็นกาแพ ทั้งแบบที่เป็น PDO และ PGI โดยคำนึงถึงสินค้าที่มีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่ใช้ชื่อท้องถิ่น สถานที่เฉพาะ หรือในบางกรณีชื่อประเทศใช้บรรยายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรหรือผลิตภัณฑ์อาหาร ซึ่งมีแหล่งกำเนิดในท้องถิ่น สถานที่เฉพาะหรือในประเทศนั้นและมีคุณภาพที่มีลักษณะเฉพาะ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นใดเป็นผลมาจากการที่มีแหล่งกำเนิดในพื้นที่ภูมิศาสตร์นั้น และการผลิตและหรือการแปรรูป และหรือการจัดเตรียม ได้กระทำภายในเขตพื้นที่ภูมิศาสตร์นั้น ดังเห็นได้จากสหภาพยุโรป ที่มีระเบียบประชาคมยุโรป Regulation 2081/92 และ Regulation 510/2006 ได้แบ่งการคุ้มครองสินค้าที่สามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ออกเป็น 2 ประเภท คือ 1.การคุ้มครองชื่อแหล่งกำเนิด (PDO) กับ 2.การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (PGI) โดยกาแพดอยตุงและกาแพดอยช้างของไทยก็ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสหภาพยุโรปนั้น จะเห็นว่ากาแพดอยตุงและกาแพดอยช้างเข้าหลักเกณฑ์ให้เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการคุ้มครองตามระเบียบประชาคมยุโรป กาแพดอยตุงและกาแพดอยช้าง สามารถแยกพิจารณาตามประเภทการคุ้มครองได้ดังนี้ กาแพดอยตุงและกาแพดอยช้างจัดเป็นการคุ้มครองชื่อแหล่งกำเนิด (PDO) ที่ให้ความคุ้มครองกับสินค้าที่เป็นแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้า ชื่อของสินค้ามีความเชื่อมโยงกับสถานที่ หรือท้องถิ่นซึ่งมีการผลิตกาแพดังกล่าว และขณะเดียวกันกาแพดอยตุงและกาแพดอยช้างก็ยังคงการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (PGI) ได้อีกด้วย กล่าวคือ เน้นถึงลักษณะพิเศษของตัวสินค้าโดยเฉพาะอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ หรือองค์ประกอบทางธรรมชาติหรือภูมิปัญญามนุษย์ เน้นความมีชื่อเสียงตลอดจนลักษณะอื่นๆ ของสินค้าที่มาจากพื้นฐานดั้งเดิมของภูมิศาสตร์มากกว่าระบบการตรวจสอบควบคุมคุณภาพ

เมื่อเทียบกับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 จะเห็นว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว อันเป็นการกำหนดเฉพาะหรือมุ่งเน้นไปที่สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น โดยต้องมีขั้นตอนเงื่อนไขหรือกระบวนการพิเศษในการผลิต วัตถุดิบและมีกระบวนการวางระบบตามขั้นตอนเงื่อนไขหรือกระบวนการในการผลิตวัตถุดิบนั้น จะต้องมาจากแหล่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้จะต้องประกอบด้วยภูมิปัญญาของมนุษย์ในท้องถิ่นนั้น เพื่อสร้างสรรค์ผลผลิตให้มีลักษณะบ่งเฉพาะนั้นที่สามารถขึ้นทะเบียนได้ จะเห็นว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยไม่สามารถที่จะจำแนกประเภทออกตามสหภาพยุโรปที่แบ่งการคุ้มครองออกเป็น 2 ประเภทคือ การคุ้มครองชื่อแหล่งกำเนิด (PDO) กับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (PGI) ทำให้เห็นว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 มีความแตกต่างจากการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสหภาพยุโรป ดังนั้นเมื่อระเบียบประชาคมยุโรปมิได้บัญญัติให้พิจารณาถึงระดับการคุ้มครองว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จากประเทศที่สามต้องเป็นแบบ PDO เท่านั้น จึงไม่เป็นอุปสรรคจากการที่ประเทศไทยให้การคุ้มครองแบบ PGI แล้วสินค้าไทย จะไม่ได้รับการคุ้มครองยังต่างประเทศ

ตาม Regulation 2081/92 และ Regulation 510/2006 มีหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียน และคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับอาหารและผลิตภัณฑ์การเกษตรของสหภาพยุโรป แบ่งได้ เป็น 2 แนวทางที่รู้จักกันดีคือ PDO และ PGI

1. Protected Destination of Origin : PDO ชื่อแหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง จะต้องพิจารณาว่าสินค้าที่ขอใช้ตรา PDO นั้น ไม่ว่าจะวัตถุดิบหรือกระบวนการวัตถุดิบนั้นจะต้องมาจาก แหล่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนั้นจะต้องประกอบด้วยภูมิปัญญาของมนุษย์ ในท้องถิ่นนั้น เพื่อสร้างสรรค์ผลผลิตให้มีลักษณะบ่งเฉพาะ ซึ่งการกำหนดพื้นที่อาจมีอาณาเขต กว้างกว่าแหล่งผลิตหรือแปรรูป หากพิสูจน์ได้ว่าสินค้าการผลิตมีวัตถุดิบที่ค่อนข้างจำกัด มีขั้นตอน เงื่อนไขหรือกระบวนการพิเศษในการผลิตวัตถุดิบและมีกระบวนการวางระบบตามขั้นตอนเงื่อนไข หรือกระบวนการในการผลิตวัตถุดิบนั้น

2. Protected Geographical Indication : PGI สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการ คุ้มครองการขึ้นทะเบียนขอตรา PGI มีวิธีการคล้ายกับ PDO จะแตกต่างกันในคุณภาพพิเศษ บางประการ คือ PGI มิได้เน้นถึงลักษณะพิเศษสินค้าโดยเฉพาะอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์ หรือองค์ประกอบทางธรรมชาติหรือภูมิปัญญาของมนุษย์อย่างเคร่งครัดนัก แต่จะไปเน้น ความมีชื่อเสียงตลอดจนลักษณะอื่นๆ ของสินค้าที่มาจากพื้นฐานดั้งเดิมของภูมิศาสตร์มากกว่าระบบ การตรวจสอบควบคุมคุณภาพ

เมื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการคุ้มครอง PGI และสิ่งบ่งระบุแหล่งที่มาที่ได้รับความ คุ้มครอง PDO อันเป็นแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้า สินค้าที่จะได้รับการขึ้นทะเบียนตรารับรอง PDO จะมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขค่อนข้างเข้มงวดซับซ้อน กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็วัตถุดิบ กระบวนการหรือกรรมวิธีการในการผลิตหรือการเตรียมวัตถุดิบ นอกจากจะต้องมาจากพื้นที่อันเป็น แหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์นั้นแล้ว สินค้าดังกล่าวยังต้องอาศัยองค์ประกอบทางด้านธรรมชาติและ องค์ประกอบทางด้านมนุษย์หรือภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นนั้น เพื่อสร้างสรรค์ผลผลิตที่มีลักษณะ เฉพาะตัวหรืออาจจะกล่าวได้ว่าสินค้านั้นไม่สามารถผลิตในพื้นที่อื่นได้นอกจากพื้นที่ทาง ภูมิศาสตร์ดังกล่าวนี้เท่านั้น ส่วนการจะได้รับการรับรองให้ขึ้นทะเบียน PGI มิได้เน้นถึงการมีลักษณะ พิเศษเฉพาะอันสืบเนื่องจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และองค์ประกอบทางด้านมนุษย์อย่าง เคร่งครัดมากนัก แต่จะเป็นการเน้นไปที่ความมีชื่อเสียงตลอดจนลักษณะอื่นๆ ของสินค้าที่มาจากพื้นที่ ดั้งเดิมทางภูมิศาสตร์เสียมากกว่า ซึ่งเป็นการคุ้มครองในลักษณะที่ผ่อนปรนมากกว่าขึ้นทะเบียน PDO เนื่องจากผลิตภัณฑ์ที่จะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น PDO นั้นไม่เพียงแต่ต้องอาศัยองค์ประกอบทาง ธรรมชาติและองค์ประกอบจากมนุษย์ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ขั้นตอนและกระบวนการในการผลิต การ เตรียมวัตถุดิบ ต้องกระทำในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์นั้นเท่านั้น การได้รับความคุ้มครองแบบ PGI จึงง่าย และสะดวกมากกว่าและสามารถให้ความคุ้มครองแก่สินค้าได้ครอบคลุมมากกว่า PDO สำหรับ ลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย เน้นในความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งกำเนิดทาง ภูมิศาสตร์ของสินค้า โดยสินค้านั้นจะต้องมีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด อัน เนื่องมาจากแหล่งกำเนิดในพื้นที่หรือดินแดนดังกล่าว โดยคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะเฉพาะของ สินค้าเกิดจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์หรือปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น สภาพอากาศ หรือดิน หรือ

ปัจจัยที่ได้จากมนุษย์ เช่น ความรู้ความชำนาญในการผลิต หรืออาจมาจากปัจจัยธรรมชาติและปัจจัยมนุษย์ก็ได้

เมื่อสหภาพยุโรปได้จัดให้กาแฟดอยตุงและกาแฟดอยช้างของไทย ที่สามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ก็เนื่องจากมีเอกลักษณ์ของกาแฟแต่ละพื้นที่ มีการระบุวาระบวนการผลิตตั้งแต่การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การคั่ว ว่าเป็นสายพันธุ์กาแฟใด ปลูกในระดับความสูงตั้งแต่ระดับน้ำทะเลที่เท่าใด พื้นที่ที่ปลูกมีสภาพเป็นดินชนิดใด อันเป็นผลผลิตที่บ่งบอกแหล่งภูมิศาสตร์ เป็นเหตุให้ได้รับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามแบบ PGI ดังนั้น การที่จะนำกาแฟขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงควรที่จะพิจารณาเทียบเคียงหรือใช้หลักเกณฑ์ เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แบบ PGI เช่นกัน เพราะคำว่ากาแฟขึ้นชมนั้นไม่สามารถที่จะบ่งบอกถึงแหล่งกำเนิด ที่ต้องแสดงชื่อภูมิศาสตร์ของประเทศ แคว้น หรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่งโดยเฉพาะ หรือสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาของกาแฟนั้นได้ว่ามาจากแหล่งที่มาใด อีกทั้งไม่อาจเจาะจงได้ว่าชื่อดังกล่าวมีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง หรือเกิดจากการคิดสร้างสรรค์ อันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง และกาแฟขึ้นชมนั้นไม่อาจแยกได้ว่าเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรง หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม ทำให้ไม่อาจที่จะนำมาขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีการตีความไว้ค่อนข้างเคร่งครัด

เมื่อเทียบกับสหภาพยุโรป ที่มีการขึ้นทะเบียนกาแฟขึ้นชมนอกอินโดนีเซีย Kopi Luwak ซึ่งคำว่า โกปี แปลว่า กาแฟ ส่วนคำว่า ลูวะก แปลว่า ชะมด สายพันธุ์ Paradoxurus ซึ่งเป็นชะมดที่อาศัยอยู่ทั่วไปบนเกาะสุมาตราโดยกาแฟที่เป็นผลผลิตมาจากขึ้นชมนสายพันธุ์ดังกล่าวที่มาจากไร่บนเกาะสุมาตรา ทำให้เห็นว่าสหภาพยุโรปมีการตีความในลักษณะกว้าง เพียงแต่มีความเชื่อมโยงกับสถานที่ในการผลิตกาแฟขึ้นชมน เพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบประชาคมยุโรป เลขที่ 510/2006 ที่บัญญัติคำจำกัดความถึงสิ่งที่จะได้รับการจดทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ 2 ประเภทคือการระบุแหล่งกำเนิด (Designation of Origin) และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication) ตามมาตรา 2(1) ซึ่งมีความเชื่อมโยงประกอบกับเงื่อนไขในการจดทะเบียนรับรองคุณภาพในตัวผลิตภัณฑ์ตามมาตรา 4 คือ PDO และ PGI ทำให้เห็นว่า การที่สหภาพยุโรป ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้กับกาแฟขึ้นชมน Kopi Luwak ให้กับอินโดนีเซีย เนื่องจากสายพันธุ์ชะมด มีแหล่งกำเนิดที่เกาะสุมาตราโดยเฉพาะ มาเป็นจุดเกาะเกี่ยวเพื่อที่จะสามารถแสดงแหล่งกำเนิดของกาแฟขึ้นชมนได้

เมื่อศึกษาประเด็นต่อมาคือ การพิจารณาถึงคุณภาพ ชื่อเสียง คุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากาแฟขึ้นชมนแล้วจะพบว่าสินค้ากาแฟขึ้นชมนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ มีความขม ความหอมหวาน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการเก็บบ่มกาแฟขึ้นชมน เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย พ.ศ.2546 มาตรา 3 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อสัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และแสดงได้ว่าสินค้าที่มาจากพื้นที่ภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ภูมิศาสตร์ดังกล่าว ซึ่งจากความหมายของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เช่นว่านี้ ทำให้เห็นว่าองค์ประกอบสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องเป็นชื่อหรือสัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ได้ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่ง

ภูมิศาสตร์อีกทั้งชื่อหรือสิ่งอื่นใดดังกล่าวต้องใช้กับสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้นรวมถึงว่าสินค้าต้องมีคุณภาพหรือชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงนับได้ว่าเป็นชื่อของท้องถิ่นที่อยู่ในรูปของฉลากของสินค้าที่ได้มีการนำมาติดไว้บนหีบห่อหรือบรรจุภัณฑ์ของสินค้าเพื่อให้ผู้บริโภคทราบว่าสินค้าชนิด ทำให้เห็นว่าคุณภาพ ชื่อเสียง รวมถึงคุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากาแพ็คเกจไม่จำเป็นต้องด้วยมาตรา 3 ที่จะสามารถขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เนื่องจากคุณภาพ ชื่อเสียง รวมถึงคุณลักษณะเฉพาะของกาแพ็คเกจไม่ได้บ่งบอกถึงแหล่งกำเนิดหรือแหล่งทางภูมิศาสตร์ของกาแพ็คเกจอย่างไรใด ไม่มีความเชื่อมโยงในพื้นที่ใดๆทั้งสิ้น กรณีดังกล่าวเป็นเพียงการใช้ความรู้ความสามารถของมนุษย์ในการผลิตกาแพ็คเกจให้มีคุณภาพ ชื่อเสียง และคุณลักษณะเฉพาะ ทำให้เห็นว่ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย ยังขาดความชัดเจนในประเด็นการให้ความคุ้มครองถึงกรรมวิธี ขั้นตอน หรือกระบวนการในการผลิตที่อาศัยความรู้ความสามารถความชำนาญของมนุษย์ผู้ผลิตสินค้าว่า ผู้ผลิตสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนนั้นจะสามารถใช้วัตถุดิบที่ผลิตมาจากที่อื่นหรือจำเป็นต้องเป็นวัตถุดิบจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนเท่านั้นและกรรมวิธีในทุกขั้นตอนการผลิตหรือการผลิตขั้นตอนหนึ่งขั้นตอนใดสามารถทำนอกพื้นที่ได้หรือไม่ ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าเมื่อเทียบตามแนวทางของกฎหมายสหภาพยุโรปแบ่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ออกเป็นสองประเภทคือสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท PGI หรือ Protected Geographical Indications และสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท PDO หรือ Protected Designations of Origin โดยที่สินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทั้ง PGI และ PDO นั้นต่างมีข้อดีข้อเสียแตกต่างกัน แต่ถือว่าเป็นการตีความในลักษณะกว้างและสามารถเชื่อมโยงถึงการใช้ความรู้ความสามารถของมนุษย์ในแต่ละท้องถิ่นที่สามารถที่จะได้รับการขึ้นทะเบียนตามหลักกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสหภาพยุโรปได้

4.1.3 ปัญหาข้อจำกัดสินค้ากาแพ็คเกจการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย พ.ศ.2546 มาตรา 7

ผู้มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 7 คือ ผู้มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีดังนี้

(1) ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลซึ่งมีเขตรับผิดชอบครอบคลุมบริเวณแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า

ผู้ที่มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในกลุ่มแรกนี้ ได้แก่ หน่วยงานของราชการต่างๆ ซึ่งรวมถึงรัฐวิสาหกิจและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด และยังรวมถึงองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลด้วย สำหรับหน่วยงานของรัฐนั้น จะต้องเป็นหน่วยงานในระดับกรมขึ้นไป เพราะจะมีฐานะเป็นนิติบุคคล เพื่อที่จะสามารถทำนิติกรรมต่างๆตลอดถึงเป็นผู้ฟ้องคดีและผู้ถูกฟ้องให้รับผิดชอบได้ ดังนั้นหน่วยงานราชการที่มีได้มีชื่อว่าเป็นกรมแต่มีฐานะเทียบเท่ากับกรม เช่น สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ ก็สามารถเป็นผู้มีสิทธิขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ แต่ในทางกลับกันหน่วยงานที่มีชื่อเรียกว่ากรมแต่ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลก็ไม่เข้าข่ายเป็นผู้มีสิทธิขอขึ้นทะเบียน เช่น กรมพระธรรมนูญ กรมการพลังงานทหาร เป็นต้น

นอกจากนี้ หน่วยงานของราชการที่จะเป็นผู้มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ นั้น จะต้องเป็นหน่วยงานที่มีเขตรับผิดชอบครอบคลุมบริเวณแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นด้วย คำว่า “มีเขตรับผิดชอบครอบคลุม” นั้น มิได้หมายความว่ามิได้มีความรับผิดชอบครอบคลุมในเชิงพื้นที่เท่านั้นแต่จะต้องมีขอบเขตความรับผิดชอบในแง่ของภารกิจหน้าที่ด้วย เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดก็มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วยจึงสามารถเป็นผู้มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในนามส่วนราชการด้วย ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า ศาลจังหวัดถึงแม้ว่าจะมีเขตอำนาจครอบคลุมพื้นที่ในเขตจังหวัดนั้น แต่ไม่ได้มีภารกิจหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับการดูแลการผลิตสินค้า จึงไม่ถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีเขตรับผิดชอบครอบคลุมบริเวณแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าที่ได้ผลิตขึ้นในจังหวัดนั้น

ปัญหาอาจจะเกิดขึ้นได้ว่าในพื้นที่หนึ่งๆ อาจจะมีหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานที่มีเขตพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมอยู่ เช่น ในเขตจังหวัดนครปฐม ก็อาจจะมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่มีเขตรับผิดชอบครอบคลุมอยู่ นอกจากนี้ยังมีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งมีเขตความรับผิดชอบครอบคลุมอยู่ด้วยเช่นเดียวกันในกรณีเช่นนี้ หน่วยงานใดจะเป็นผู้ที่มีสิทธิดีกว่าในการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แม้ว่ากฎหมายจะมีได้บัญญัติลำดับไว้ว่าหน่วยงานใดจะมีสิทธิดีกว่ากัน แต่ในทางปฏิบัติแล้ว หน่วยงานราชการควรจะต้องมีการประสานงานกันเสียก่อนว่า หน่วยงานใดจะเป็นผู้ไปขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น และหากมีกรณีที่ไม่สามารถตกลงได้ก็จะต้องถือตามลำดับว่าหน่วยงานใดมายื่นคำขอก่อนก็จะมีสิทธิดีกว่า แต่ปัญหาต่อไปที่อาจจะเกิดขึ้นได้ก็คือ หากหน่วยงานที่มาขอขึ้นทะเบียนก่อนไม่สามารถแสดงให้เห็นความเกี่ยวพันระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ได้ชัดเจนเท่ากับหน่วยงานที่มาขอขึ้นทะเบียนภายหลัง ในกรณีเช่นนี้นายทะเบียนควรมีสิทธิใช้ดุลยพินิจรับขึ้นทะเบียนให้แก่หน่วยงานที่มาขอขึ้นทะเบียนภายหลังได้

(2) บุคคลธรรมดา กลุ่มบุคคล หรือนิติบุคคลซึ่งประกอบกิจการค้าเกี่ยวข้องกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และมีถิ่นที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า

ผู้ที่มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในกลุ่มต่อไป คือ บุคคลที่ประกอบกิจการค้าเกี่ยวข้องกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วก็คือ ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้จำหน่ายในรูปของการค้าส่งหรือค้าปลีกก็ตาม ทั้งนี้ กฎหมายได้เปิดกว้างให้ทั้งบุคคลธรรมดา กลุ่มบุคคลและนิติบุคคลให้มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนได้ ดังนั้น กลุ่มเกษตรกรที่รวมตัวกัน แม้ว่าจะไม่จดทะเบียนเป็นสมาคมก็ตาม ก็สามารถมาขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ แต่มีข้อที่น่าสังเกตอยู่ว่า การที่กฎหมายบังคับให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคลเหล่านั้นต้องมีถิ่นที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า จึงจะมีสิทธิมาขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จะทำให้เกิดปัญหาการลิดรอนโอกาสของผู้จำหน่ายสินค้าที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในท้องถิ่นนั้นหรือไม่ เนื่องจากผู้ที่รับสินค้ามาจำหน่ายอาจจะไม่ได้มีถิ่นที่อยู่ในท้องถิ่นที่ผลิตสินค้านั้นเลยแต่เป็นผู้ที่ขนส่งสินค้าจากท้องถิ่นนั้นไปจำหน่ายยังสถานที่ต่างๆ ทั่วประเทศหรือทั่วโลกก็เป็นไปได้ ดังนั้นหากผู้ที่จำหน่ายสินค้าต้องการจะมีสิทธิขึ้นทะเบียนก็ต้องมาตั้งถิ่นฐานที่อยู่ในท้องถิ่นดังกล่าว หากเป็นนิติบุคคลก็อาจจะต้องมีสำนักงานใหญ่ หรือสำนักงานสาขาอยู่ในท้องถิ่นนั้นด้วย

ปัญหาที่เกิดขึ้น ในทางปฏิบัติบุคคลที่ประกอบกิจการค้าเกี่ยวข้องกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จะมาขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์น่าจะเป็นผู้ผลิตเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากจะ

เป็นผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้านเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการผลิตสินค้านั้น ดังนั้นโอกาสที่ผู้ผลิตจะเป็นผู้ที่มาขอขึ้นทะเบียนจึงมีมากกว่าผู้จำหน่ายสินค้า อย่างไรก็ตามผู้จำหน่ายสินค้าก็เป็นบุคคลที่ประกอบกิจการค้าเกี่ยวข้องกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่มีถิ่นที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า ก็ควรที่จะให้ผู้จำหน่ายสินค้ามีสิทธิที่จะมาขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วย เพราะเมื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว ก็มีใ้เชื่อว่าผู้จำหน่ายสินค้าที่มายื่นขอขึ้นทะเบียนนั้นจะเป็นผู้ที่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่เพียงผู้เดียว แต่จะเป็นบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นทุกคน ดังนั้นถ้าให้ผู้จำหน่ายสินค้ามีสิทธิที่จะมาขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ก็จะทำให้มีผู้มาขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มากขึ้นและจะทำให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้รับความคุ้มครองซึ่งมีอยู่น้อยได้รับความคุ้มครองมากขึ้นตามไปด้วย

(3) กลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

กลุ่มผู้ที่มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กลุ่มนี้คือ กลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น สมาคมพลังผู้บริโภค ชมรมพิทักษ์ผู้บริโภค โดยกลุ่มผู้บริโภคที่มีสิทธิขึ้นทะเบียนนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล ดังนั้นการรวมตัวกันของผู้บริโภคเป็นชมรมหรือสมาคมที่ไม่ได้จดทะเบียน หรือนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่ร่วมตัวกันเฉพาะกิจ ก็ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามมาตรา 7 (3) ด้วยเช่นกัน

การที่กฎหมายให้สิทธิแก่บุคคลกลุ่มนี้ก็เพื่อเป็นการรักษาสิทธิของผู้บริโภคให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น และให้โอกาสแก่ผู้บริโภคที่จะรักษาวิธีการผลิตสินค้านั้นให้คงคุณภาพและคงลักษณะที่สืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานไว้ได้ อย่างไรก็ตาม ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่ผู้บริโภคจะสามารถรู้ถึงวิธีการผลิตสินค้าอย่างถ่องแท้ นั้นอาจมีน้อยกว่าผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวข้องกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังนั้นการขึ้นทะเบียนโดยผู้บริโภคจึงไม่ค่อยเกิดขึ้นมากนักในทางปฏิบัติ

ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในกลุ่มใด หลักการสำคัญของผู้ที่มาขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้นั้นคือ จะต้องมีความรู้ในขั้นตอนวิธีการผลิต รวมถึงคุณภาพ หรือลักษณะเฉพาะของสินค้าเป็นอย่างดี เนื่องจากหากชื่อหรือสัญลักษณ์ใดได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว สินค้าที่ใช้ชื่อหรือสัญลักษณ์ทางภูมิศาสตร์นั้นจะต้องผลิตตามกรรมวิธีและขั้นตอนที่กำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งเป็นการบังคับให้ชุมชนนั้นต้องปฏิบัติตามโดยปริยาย

นอกจากนี้เป็นที่สังเกตว่า กฎหมายไม่ได้บัญญัติให้ผู้ที่มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีสิทธิผูกขาดในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่เพียงผู้เดียว โดยผู้ประกอบการหรือชุมชนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกัน เพราะโดยทั่วไปแล้วโดยระเบียบของกรมทรัพย์สินทางปัญญา ผู้ที่จะขอขึ้นทะเบียนต้องจัดทำคู่มือเกี่ยวกับมาตรฐานการผลิตสินค้า และผู้ผลิตสินค้าในชุมชนต้องเข้าร่วมตามกำหนดจึงจะสามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ดังนั้น จึงควรที่จะตีความได้ว่าผู้ที่มีสิทธิขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุกกลุ่มมีสิทธิเท่าเทียมกัน แต่ทั้งนี้ นายทะเบียนควรจะมิอำนาจใช้ดุลยพินิจขึ้นทะเบียนให้แก่ผู้ที่สามารถแสดงหลักฐานเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์นั้น ตลอดจนจนวิธีการผลิตและการรักษาคุณภาพของสินค้านั้นได้ดีกว่าผู้ขอขึ้นทะเบียนรายอื่น แม้ว่าผู้ขอขึ้นทะเบียนรายอื่นนั้นจะได้มายื่นคำขอก่อนก็ตาม

4.2 ปัญหาข้อจำกัดด้านทักษะแรงงานผู้ผลิตกาแฟชี้ชะมดต่อการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ข้อจำกัดการใช้ทักษะของแรงงานมนุษย์ เพื่อทำการคัดแยก การคั่วกาแฟชี้ชะมด อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกาแฟชี้ชะมด แต่เอกลักษณ์นี้ยังไม่อาจขึ้นทะเบียนหรือได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย จะเห็นว่าทักษะแรงงานในการผลิตกาแฟหรือกาแฟชี้ชะมด จำต้องใช้ความรู้ความสามารถไม่ว่าจะขั้นตอนในการเลี้ยงชะมด การคัดแยกเมล็ดกาแฟออกจากชี้ชะมด การใช้ความพิถีพิถันตั้งแต่การเลือกเมล็ดกาแฟ ความแห้ง ความชื้น ไม่ขึ้นรา การร่อนเศษผงสกปรกออก การล้างเมล็ดกาแฟ ขั้นตอนในการคั่วเมล็ดกาแฟ สัดส่วนของการผสมเมล็ดกาแฟเพื่อนำไปคั่ว การควบคุมอุณหภูมิของการคั่ว ระดับไฟที่ใช้คั่ว ความสม่ำเสมอของไฟ ระยะเวลาในการคั่วว่ามากหรือน้อยเพียงใดตลอดจนเทคนิคการคั่วกาแฟให้มีความหอม ที่จะทำให้รสชาติของกาแฟเปลี่ยนแปลงไปไม่มากนักน้อย ทำให้เมล็ดกาแฟมีเอกลักษณ์ในตัวทั้งความหอม รวมถึงรสชาติที่แตกต่างแม้จะเป็นเมล็ดกาแฟ สายพันธุ์เดียวกันก็ตาม ซึ่งต้องอาศัยความชำนาญ ความเชี่ยวชาญของแรงงานมนุษย์เพื่อทำให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะของกาแฟ ซึ่งถือภูมิปัญญาของมนุษย์ที่ใช้ทักษะความชำนาญฝีมือกระบวนการผลิต และกรรมวิธีที่ทำให้วัตถุดิบตามธรรมชาติมีลักษณะเฉพาะตัวในการรังสรรค์เมล็ดกาแฟให้มีความน่าลิ้มลองมาขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

4.2.1 เทียบความตกลงทริปส์กับการคุ้มครองทักษะแรงงาน จะเห็นว่ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ความตกลงทริปส์ ประเทศสมาชิกจะต้องให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสินค้า โดยมีเงื่อนไขในการคุ้มครองคือ ชื่อหรือ สิ่งบ่งชี้ดังกล่าวจะต้องมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง (ตามข้อ 22.1 “a given quality, reputation, or other characteristics of the goods is essentially attributable to its geographical origin.”) แบ่งระดับการคุ้มครองได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. ระดับพิเศษ (Article 23) ใช้กับสินค้าประเภทไวน์และสุรา เป็นการห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้ขึ้นทุกกรณีแม้จะไม่ได้ทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดก็ตาม เพื่อคุ้มครองไม่ให้มีการแสดงให้ทราบถึงแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าโดยใช้คำว่า “ชนิด” หรือ “แบบ” หรือคำทำนองเดียวกัน

2. ระดับปกติ (Article 22) ใช้กับสินค้าทั่วไปโดยมุ่งป้องกันมิให้มีการนำชื่อไปใช้ในลักษณะที่จะทำให้คนสับสนหลงผิด

ส่วนการคุ้มครองทักษะแรงงาน เป็นการคุ้มครองถึงความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ ความรู้ความสามารถของผู้ผลิตสินค้า ที่สามารถนำทักษะเฉพาะตัวดังกล่าวมาผสมผสานกับสินค้าของตนให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งทักษะแรงงานหรือภูมิปัญญาของมนุษย์ที่ผลิตสินค้านี้จะไม่สามารถระบุได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับสถานที่หรือท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ทำให้ไม่สามารถที่จะนำทักษะแรงงานของมนุษย์มาขอขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ และอาจเป็นเพราะมนุษย์หรือผู้ผลิตสินค้าสามารถย้ายถิ่นฐานได้เสมอตลอดเวลา ทำให้ไม่สามารถควบคุมการผลิตเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เพราะถือว่าผู้ผลิตที่ใช้ทักษะแรงงานเป็นเพียงผู้ที่ทำให้สินค้านั้นเกิดขึ้นมาในแต่ละท้องถิ่นเท่านั้น เป็นเพียงการที่บรรพบุรุษสั่งสมสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันกลายเป็นการสร้างคุณค่าและ

เอกลักษณ์ของสินค้าในท้องถิ่นตนให้มีลักษณะโดดเด่น บรรพบุรุษที่สั่งสมสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน กลายเป็นการสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของสินค้าในท้องถิ่นตนให้มีลักษณะโดดเด่น

4.2.2 ปัญหาทักษะแรงงานผู้ผลิตกาแพช้ชะมดถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือไม่ กระบวนการผลิตกาแพช้ชะมดที่ใช้แรงงานมนุษย์ เพื่อทำการคัดแยก การคั่วกาแพช้ชะมด อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกาแพช้ชะมด แต่เอกลักษณ์นี้ยังไม่อาจขึ้นทะเบียนหรือได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย จะเห็นว่าทักษะแรงงานในการผลิตกาแพหรือกาแพช้ชะมด จำต้องใช้ความรู้ความสามารถไม่ว่าจะขั้นตอนในการเลี้ยงชะมด การคัดแยกเมล็ดกาแพออกจากช้ชะมด การใช้ความพิถีพิถันตั้งแต่การเลือกเมล็ดกาแพ ความแห้ง ความชื้น ไม่ขึ้นรา การร่อนเศษผงสกรอกออก การล้างเมล็ดกาแพ ขั้นตอนในการคั่วเมล็ดกาแพ สัดส่วนของการผสมเมล็ดกาแพเพื่อนำไปคั่ว การควบคุมอุณหภูมิของการคั่ว ระดับไฟที่ใช้คั่ว ความสม่ำเสมอของไฟ ระยะเวลาในการคั่วว่ามากหรือน้อยเพียงใด ตลอดจนเทคนิคการคั่วกาแพให้มีความหอมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดต่อๆ กันมาจากบรรพบุรุษ หรือได้รับโดยการศึกษาอบรมจากสถาบันในชุมชน ได้แก่ วัดและครอบครัว ความรู้และประสบการณ์ตรงของคนในท้องถิ่น ที่ได้จากการสะสมประสบการณ์การทำงาน การประกอบอาชีพ และการเรียนรู้จากธรรมชาติ อาจเป็นแนวคิด กิจกรรม และบุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทักษะแรงงานของผู้ผลิตกาแพช้ชะมดถือเป็นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ของบุคคลเป็นสำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นความรู้ความสามารถ กิจกรรม ผลงาน ประสบการณ์ ทักษะ ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสร ปรับปรุงพัฒนา สั่งสมและถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นเวลานานของผู้คนในท้องถิ่น รวมทั้งสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาจากวัสดุ อุปกรณ์ และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตตลอดจนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยมีการประยุกต์ใช้ให้เข้ากับความต้องการของท้องถิ่น

เมื่อภูมิปัญญาไม่เป็นวัตถุแห่งความคุ้มครองโดยตรงตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย พ.ศ.2546 มาตรา 3 ที่ระบุว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อสัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว ที่จะทำให้ทักษะแรงงานที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับความคุ้มครอง

4.2.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถได้รับความคุ้มครองตามความตกลงทริปส์ได้หรือไม่ เมื่อพิจารณาตามความตกลงทริปส์ จากแนวคิดในการให้ความคุ้มครองสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ ที่แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

(1) เครื่องหมายแหล่งกำเนิด หมายถึง ชื่อภูมิศาสตร์ของประเทศ แคว้น หรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่งโดยเฉพาะ ที่มีลักษณะเป็นความหมายอันแสดงว่าผลผลิตซึ่งมีแหล่งกำเนิดบริเวณนั้นมีคุณภาพหรือคุณลักษณะหรือในสาระสำคัญเป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของบริเวณดังกล่าว

(2) สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา หมายถึง เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ใดๆ อันระบุว่าสินค้าหรือบริการนั้นมีการกำเนิดจากประเทศ แคว้น หรือสถานที่ที่หนึ่งที่ได้โดยเฉพาะ

(3) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

เมื่อพิจารณาจากคำนิยามของความตกลงทริปส์ (TRIPs) ในข้อ 22.1 ว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง สิ่งที่บ่งชี้ที่ได้บ่งระบุสินค้าว่ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิกหนึ่งหรือในภูมิภาคหรือท้องถิ่นในดินแดนแห่งนั้นที่ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นใดของสินค้าได้เกิดมีขึ้นอย่างสำคัญ อันเนื่องมาจากสินค้าได้เกิดขึ้นในแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์นั้น” ทักษะแรงงานกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสหภาพยุโรป โดยทักษะแรงงานหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของมนุษย์ที่ได้ใช้ความคิดหรือทักษะในกระบวนการผลิตสินค้านั้น ทำให้เห็นว่าทักษะแรงงานตามความตกลงทริปส์ ก็ไม่สามารถที่จะขึ้นทะเบียน เว้นแต่จะเป็นสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่จะสามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ซึ่งสหภาพยุโรปไม่ได้กำหนดให้ความคุ้มครองทักษะแรงงาน เพื่อที่จะสามารถนำมาขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เช่นเดียวกับการสินค้าที่มีแหล่งกำเนิดจากภูมิศาสตร์ ที่ผู้ผลิตที่อยู่ในพื้นที่ใช้วัตถุดิบที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น รวมทั้งทุกขั้นตอนการผลิตสินค้าได้กระทำในแหล่งภูมิศาสตร์ที่กำหนดไว้ หรือจะสามารถทำการผลิตขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งนอกพื้นที่ได้

ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย พ.ศ.2546 มาตรา 3 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว จะเห็นว่าคำนิยามของคำว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความสอดคล้องกันในส่วนของการสามารถบ่งชี้ถึงแหล่งกำเนิด แหล่งภูมิศาสตร์ที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ ทำให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเทศไทย พ.ศ.2546

ดังนั้นจะเห็นว่าข้อ 22.1 ตามความตกลงทริปส์ และตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 มาตรา 3 ไม่สามารถปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ทั้งคู่ และสถานะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นงานสาธารณะ เพื่อสาธารณชนใช้ประโยชน์ปราศจากค่าตอบแทน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ผลิตสามารถควบคุมการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพที่ทัดเทียมกัน

4.2.4 สถานะภูมิปัญญาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 มิได้ให้ความคุ้มครองถึงทักษะแรงงานมนุษย์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว ทำให้เกิดความสูญเสียที่จะนำสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นเหตุให้กำแพงกั้นเขตแดนไม่อาจขออนุญาตขึ้นทะเบียนทางภูมิศาสตร์ได้

ทักษะแรงงานกับพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 จากคำว่า “แหล่งภูมิศาสตร์” ที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 3 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 มีความหมายว่า พื้นที่ของประเทศ เขตภูมิภาคและท้องถิ่น และให้หมายความรวมถึงทะเล ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำน้ำ เกาะ ภูเขา หรือพื้นที่อื่นทำนองเดียวกันด้วย ทั้งนี้คำว่า “แหล่งภูมิศาสตร์” ไม่ใช่คำที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย คงมีใช้แต่เฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ไทย พ.ศ.2546 ภายใต้เจตนารมณ์ว่า การกำหนดคำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ก็เพื่อประโยชน์ของการใช้กฎหมายฉบับนี้ บรรดานักกฎหมายและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะไม่ต้องตีความว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีขอบเขตเกี่ยวข้องกับพื้นที่ภูมิศาสตร์ประเภทใด การกำหนดคำนิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์จึงเท่ากับขจัดปัญหาความคลาดเคลื่อนจากการใช้การตีความ และคำๆ นี้มีผลครอบคลุมถึงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นห้วย หนอง คลอง บึง แก่ง เป็นต้น

ทำให้เห็นได้ว่าทักษะแรงงานหรือภูมิปัญญาของมนุษย์หรือผู้ผลิตสินค้าไม่สามารถที่จะนำมาขอขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นเพราะมนุษย์หรือผู้ผลิตสินค้าสามารถย้ายถิ่นฐานได้เสมอตลอดเวลา ทำให้ไม่สามารถควบคุมการเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เพราะถือว่าผู้ผลิตที่ใช้ทักษะแรงงานเป็นเพียงผู้ที่ทำให้สินค้านั้นเกิดขึ้นมาในแต่ละท้องที่เท่านั้น เป็นเพียงการที่บรรพบุรุษสั่งสมสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันกลายเป็นการสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของสินค้าในท้องถิ่นตนให้มีลักษณะโดดเด่น

ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดเรื่องสิทธิชุมชนไว้โดยเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้ประชาชนมีสิทธิโดยไม่ต้องมีกฎหมายลำดับรองมารองรับ ดังนั้นสิทธิชุมชนในพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 สิทธิชุมชนจึงถูกตีความโดยการกำหนดพื้นที่เนื่องจากกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือ ชื่อ ตรา หรือสัญลักษณ์ที่ใช้กับสินค้าที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่ง ทำให้ชุมชนที่ผลิตสินค้าหรือประกอบธุรกิจการค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่นั้นๆ ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายความว่า ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือได้รับโดยการศึกษาอบรมจากสถาบันในชุมชน ได้แก่ วัดและครอบครัว ความรู้และประสบการณ์ตรงของคนในท้องถิ่น ได้จากการสะสมประสบการณ์การทำงาน การประกอบอาชีพ และการเรียนรู้จากธรรมชาติ อาจเป็นแนวคิด กิจกรรม และบุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านเมื่อเทียบกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์ ที่ระบุถึงสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา หมายความว่าชื่อทางภูมิศาสตร์ หรือสิ่งที่บ่งชี้ถึงประเทศภูมิภาค หรือท้องถิ่นที่สินค้า ซึ่งผลิตในพื้นที่ดังกล่าวมีคุณลักษณะพิเศษ สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาอาจเป็นชื่อ หรือเครื่องหมายที่แสดงว่าสินค้านั้นมีที่มาจากพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นการเฉพาะ และเครื่องหมายแหล่งกำเนิด หมายถึง ชื่อ หรือสิ่งที่บ่งชี้ถึงประเทศ ภูมิภาค หรือท้องถิ่นที่แสดงว่าลักษณะหรือคุณภาพสินค้าที่มีแหล่งกำเนิดในพื้นที่นั้น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 มาตรา 3 คำว่า “คุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์” นำที่จะขยายความรวมถึงทักษะแรงงานหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย

จากปัญหาดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่าทั้งลักษณะหรือคุณภาพสินค้าที่มีแหล่งกำเนิดในพื้นที่เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น สภาพอากาศ หรือดิน เป็นต้น หรือปัจจัยที่ได้จากมนุษย์ เช่น ความชำนาญในการผลิต เป็นต้น หรืออาจจะเป็นเพราะทั้งปัจจัยทางด้านธรรมชาติและปัจจัยที่ได้จากมนุษย์ก็ได้ ที่กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของต่างประเทศให้การคุ้มครองจนสามารถขอขึ้นทะเบียนได้ แต่สำหรับประเทศไทยไม่ได้ให้ความคุ้มครองและไม่อาจที่จะขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เนื่องจากกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 มาตรา 3 ได้ระบุเพียง ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้านั้นเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ

ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว ไม่ได้กล่าวถึงแหล่งกำเนิดที่เป็นปัจจัยที่ได้จากมนุษย์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเลย ทำให้เกิดช่องว่างของกฎหมายที่การมีส่งเสริมเพื่อใช้คุ้มครองสินค้าที่ได้ใช้ความเพียรพยายามที่จะสร้างและพัฒนาคุณภาพของสินค้าหรืออาศัยองค์ประกอบด้านธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนในพื้นที่ของตนที่สร้างให้สินค้าของตน มีลักษณะโดดเด่นขึ้นมาเพื่อป้องกันมิให้ผู้อื่นหรือชุมชนอื่นที่ไม่มีสิทธิมาใช้ชื่อของสินค้าที่แสดงถึงแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของตน ซึ่งทักษะแรงงานของผู้ผลิตกาแฟและกาแฟช็อคโกแลตนี้ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะหรือเป็นสินค้าที่เกิดจากทักษะแรงงานมนุษย์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นตัวอย่างหนึ่งที่สามารถได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

4.2.5 สิทธิชุมชนสามารถได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 หรือไม่ เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ใต้ระบุเพียง ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว ส่วนสิทธิชุมชน หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีขอบเขตเป็นชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือหลายชุมชนหรือหลายกลุ่มชาติพันธุ์ โดยไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มคนในชนบทเท่านั้นแต่จะรวมถึงกลุ่มคนในเมืองด้วยกลุ่มคนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ทางสังคม มีวัฒนธรรมร่วมกัน ซึ่งกลุ่มคนนั้นมีอำนาจอันชอบธรรมถูกต้องตามกฎหมาย ประเพณีหรือข้อตกลงที่บุคคลในสังคมยึดถือร่วมกัน

เป็นการกล่าวโดยไม่ได้เกี่ยวกับแหล่งกำเนิดที่เป็นปัจจัยที่ได้จากมนุษย์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเลย ทำให้เกิดช่องว่างของกฎหมายที่การมีส่งเสริมเพื่อใช้คุ้มครองสินค้าที่ได้ใช้ความเพียรพยายามที่จะสร้างและพัฒนาคุณภาพของสินค้าหรืออาศัยองค์ประกอบด้านธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนในพื้นที่ของตนที่สร้างให้สินค้าของตน ที่ให้ความคุ้มครองในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการของการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแง่ความคุ้มครองตามกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ การฟื้นฟูจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น การสืบทอดหรือส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอีกด้วย เพื่อให้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่ตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิชุมชนมีเนื้อหาแห่งความคุ้มครองที่สอดคล้องและเหมาะสมกับความเป็นสิทธิของชุมชนของประเทศไทย เพื่อให้สิทธิชุมชนเป็นไปตามแนวทางการให้ความคุ้มครองหรือเพื่อการรองรับสิทธิของชุมชนเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 66 และมาตรา 67 ได้บัญญัติถึงสิทธิของชุมชนเอาไว้

4.3 ปัญหาข้อจำกัดความทับซ้อนของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในพื้นที่เดียวกันของกาแฟช็อคโกแลต

จากหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ย่อมได้รับความคุ้มครองและสามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทั้งของประเทศไทย และของสหภาพยุโรป ทำให้เห็นว่ายังมีช่องว่างอยู่หลายอย่างที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรโดยเฉพาะกาแฟ หรือกาแฟช็อคโกแลต ที่มี

กรรมวิธีผลิตที่มีขั้นตอนที่สูงกว่าที่ยังไม่ได้รับความคุ้มครองและขึ้นทะเบียนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ปัญหาแรก เกี่ยวกับขอบเขตภูมิปัญญาท้องถิ่นของการผลิตกาแฟช็อคโกแลตคัสกับมาตรา 3 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย พ.ศ.2546 หรือไม่

เมื่อพิจารณาจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ทวีความต้องการมากขึ้น ประเทศที่มีทรัพยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นจำนวนมากอย่างประเทศไทย จึงต้องให้มีการส่งเสริม สนับสนุน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นมาใช้ผลิตเป็นสินค้าและบริการ เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าให้กับชุมชนท้องถิ่นเหล่านั้น ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 66 ได้กำหนดให้บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ประกอบกับคำนิยามของคำว่า สิทธิชุมชน ที่ให้หมายถึง อำนาจหรือผลประโยชน์ของกลุ่มคนที่รวมตัวกันเป็นชุมชนโดยที่ไม่ใช่อำนาจของคนใดคนหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าสิทธิชุมชนเป็นสิ่งที่มีความอย่างยาวนานควบคู่กับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมไทยอย่างแนบแน่น⁹ การใช้ชีวิตร่วมกันของคนในชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการร่วมทุกข์ร่วมสุขเกิดความเอื้ออาทรและผูกพันต่อกัน ข้อพิพาทในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนจะมีการคิดค้นเพื่อหาวิธีการจัดการภายในให้ลุล่วง ซึ่งความเป็นไปของชุมชนดังกล่าวได้ถูกพัฒนาเป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยเกิดจากข้อบัญญัติอันศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติร่วมกันซึ่งแฝงอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชนและพัฒนาสู่แบบแผนที่แข็งแกร่งมั่นคง นอกจากนี้ข้อบัญญัติของชุมชนยังถือเป็นความสัมพันธ์เกี่ยวกับขอบเขตอำนาจที่สมาชิกพึงมีหรือได้รับในการดำเนินชีวิตและอำนาจดังกล่าวยังเป็นอำนาจที่ทุกคนให้การยอมรับภายใต้คุณค่าที่ยึดถือร่วมกันที่เป็นอำนาจอันชอบธรรมซึ่งก็คือระบบสิทธิชุมชนนั่นเอง

ประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงสิทธิชุมชนนั้นจะพบว่ามีลักษณะเป็นสิทธิเชิงซ้อน ซึ่งคำว่า “สิทธิเชิงซ้อน” หมายความว่า ภายใต้ข้อตกลงหรือกฎเกณฑ์ในการจัดการร่วมกันของชุมชนจะประกอบไปด้วยสิทธิหลากหลายประเภทที่สัมพันธ์กัน โดยที่ไม่มีการแบ่งแยกสิทธิออกจากกันอย่างชัดเจนเพียง แต่ว่าสิทธิดังกล่าวจะมีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน เช่น สิทธิในความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิในการใช้สอย สิทธิในการจัดการ สิทธิในการอนุรักษ์ สิทธิในการสืบทอดและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งสิทธิเชิงซ้อนไม่ใช่สิทธิแบบเบ็ดเสร็จ (Absolute rights) โดยสิทธิดังกล่าวนี้มีความทับซ้อนกันของสิทธิที่หลากหลายภายในชุมชนไม่ว่าจะโดยตัววัตถุที่ได้รับความคุ้มครอง หรือตัวผู้ทรงสิทธิ หรือรูปแบบของสิทธิ หรือสิทธิในความเป็นเจ้าของสิทธิ อาทิเช่น รัฐหรือบุคคลในชุมชนย่อมมีสิทธิในความเป็นเจ้าของเกี่ยวกับทรัพยากรบางประเภทหรือบางกรณีได้ อย่างไรก็ตามบุคคลในชุมชนก็ยังคงมีสิทธิในการเข้าถึง การใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ การจัดการในทรัพยากรของตนเพียงแต่ว่าบุคคลดังกล่าวนี้จะไม่สิทธิในการ

⁹ ชลธิรา สัตยาวัฒนา, “พลวัตสิทธิชุมชน : กระบวนทัศน์ทางมนุษยวิทยา”, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2546), น.81-94.

กีดกันหรือขัดขวางบุคคลอื่นๆ ได้อย่างสมบูรณ์เนื่องจากว่าบุคคลอื่นสามารถที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นได้ในบางลักษณะ สภาพการณ์เช่นว่านี้จะมีความแตกต่างกับแนวคิดและทฤษฎีของนักปรัชญาตะวันตก โดยที่สิทธิของชาติตะวันตกดังกล่าวนี้มีลักษณะเป็นการมอบสิทธิให้แก่ปัจเจกชนในความเป็นเจ้าของทรัพย์สินแต่ผู้เพียงเดียว (exclusive right) อันถือได้ว่าเป็นสิทธิเชิงเดี่ยวซึ่งคำว่า “สิทธิเชิงเดี่ยว” หมายความว่าสิทธิในการที่จะได้รับความคุ้มครองดังกล่าวเป็นสิทธิที่แยกออกจากกันอย่างชัดเจนว่าสิทธิใดเป็นสิทธิครอบครอง หรือกรรมสิทธิ์ หรือผู้ใดเป็นเจ้าของและเจ้าของมีสิทธิประการใด เป็นต้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าสิทธิเชิงซ้อนเป็นสิทธิที่มีความเหลื่อมล้ำและทับซ้อนกันของสิทธิโดยที่ไม่ได้แยกออกจากกันอย่างชัดเจน โดยเมื่อสิทธิชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนผลที่ตามมาคือสิทธิชุมชนจึงมีขอบเขตที่กว้างขวางและครอบคลุมกว่าสิทธิเชิงเดี่ยวไม่ว่าจะเป็นการปกครองตนเอง ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

เมื่อพิจารณารายละเอียดในส่วนของการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ฉบับดังกล่าวยังไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชนได้อย่างสมบูรณ์เพราะสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้เป็นการมอบสิทธิผูกขาดในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ด้านการค้าขายสินค้าซึ่งเป็นสิทธิในทางเศรษฐกิจเท่านั้น (economic right) เพื่อความชอบธรรมในการแสวงหาประโยชน์จากทรัพย์สินเท่านั้น กล่าวคือผู้ผลิตสินค้าในชุมชนเท่านั้นที่มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้โดยสิทธิชุมชนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับนี้ไม่ได้ให้ความคุ้มครองในส่วนของกรรมสิทธิ์ในการปกป้องชื่อเสียงเกียรติคุณและการรับประกัน รวมถึงให้มีการอนุรักษ์หรือสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป สิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จึงมีขอบเขตที่จำกัดเนื่องจากสิทธิชุมชนจะมีขอบเขตแห่งสิทธิที่หลากหลายทั้งในด้านของสิทธิในการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ การสืบทอดและส่งต่อวัฒนธรรม สิทธิทางศีลธรรม สิทธิในความเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย เป็นต้น

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าข้อจำกัดของสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จะมีลักษณะเป็นสิทธิเชิงเดี่ยว (ซึ่งเป็นสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกชน) ไม่ใช่สิทธิเชิงซ้อน (ซึ่งถือเป็นสิทธิชุมชน) กล่าวคือ เมื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้มีการขึ้นทะเบียนแล้วนั้น สมาชิกภายในชุมชนย่อมมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากชื่อภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เกี่ยวกับสินค้าเฉพาะภายในชุมชนหรือท้องถิ่นหรือพื้นที่ที่จำกัดเท่านั้น อีกทั้งผู้ทรงสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (exclusive right) ในการหวงกันผู้อื่นซึ่งเป็นผู้ผลิตสินค้า นอกจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามคำขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รวมถึงไม่สามารถที่จะโอนขาย หรืออนุญาตให้สิทธิแก่บุคคลอื่นได้ ประกอบกับข้อจำกัดของสิทธิชุมชนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ยังเป็นการผูกขาดเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินด้านการค้าขายสินค้าด้วยการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียวอันเป็นสิทธิในทางเศรษฐกิจเท่านั้นโดยไม่ครอบคลุมถึงคติพจน์ ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมแต่อย่างใด

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าสิทธิชุมชน หมายถึง สิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายร่วมกันและมีที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีขอบเขตเป็นชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือหลายชุมชนหรือหลายกลุ่มชาติพันธุ์ โดยอาจจะเป็นกลุ่มบุคคลทั้งประเทศหรือเมืองหรือหมู่บ้านแห่งใดแห่งหนึ่ง

ก็ได้โดยที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะกลุ่มคนในชนบทเท่านั้นแต่จะหมายความรวมไปถึงคนในเมืองด้วย ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กันทางสังคม มีประเพณีวัฒนธรรมร่วมกัน และมีอำนาจอันชอบธรรมตามกฎหมายและข้อตกลงที่บุคคลได้ยึดถือร่วมกัน

ปัญหาที่สอง ขอบเขตภูมิปัญญาท้องถิ่นของการผลิตกาแฟซึ่งจะมอดสอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับสากลหรือไม่

จากหลักการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับสากล ได้กำหนด สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ถึงการให้ความคุ้มครองชื่อหรือเครื่องหมายต่างๆ ที่เป็นชื่อเมือง หรือท้องถิ่น ที่ใช้บนฉลากของสินค้าต่างๆ แท้ที่จริง แล้วคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นคำอื่นเมื่อถูกอ้างถึงในกฎหมายระหว่างประเทศแต่ละฉบับ เช่น สนธิสัญญากรุงปารีส อาจใช้คำว่า สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาหรือในความตกลงกรุงลิสบอน อาจใช้คำว่า สิ่งที่ใช้ระบุแหล่งกำเนิด คำที่ใช้ในกฎหมายแต่ละฉบับก็จะมีขอบเขตแตกต่างกันไปดังจะได้อธิบายถึงดังต่อไปนี้

(1) Indication of source คำว่า “indication of source” ได้ถูกระบุไว้ในสนธิสัญญากรุงปารีส (the Paris Convention) มาตรา 1(2) และ 10 และได้ถูกอ้างถึงในความตกลงกรุงมาดริด (the Madrid Agreement for the Repression of False or Deceptive Indications of Source on Goods of 1891) ทั้งฉบับ แต่เป็นที่สังเกตได้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศทั้งสองฉบับนี้ไม่ได้ให้คำนิยามของคำว่า “indication of source” ไว้แต่อย่างใด แต่การกล่าวถึง “indication of source” ในความตกลงกรุงมาดริด มาตรา 1(1) อาจทำให้สามารถกำหนดคำนิยามได้ว่าหมายถึง สิ่งที่ใช้อ้างอิงถึงประเทศ หรือสถานที่ในประเทศ ในฐานะที่เป็นประเทศ หรือสถานที่ที่เป็นแหล่งที่มาของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้น เป็นที่สังเกตได้ว่าคำว่า indication of source นั้นไม่ได้มีเงื่อนไขกำหนดว่าผลิตภัณฑ์ที่มี indication of source ปรากฏอยู่จะต้องมีคุณภาพ หรือลักษณะเฉพาะที่มาจากแหล่งที่มานั้น เพียงแต่ว่าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้ถูกผลิตในประเทศ หรือสถานที่ในประเทศที่ระบุใน indication of source ก็เป็นการเพียงพอ

(2) Appellation of Origin Appellation of origin เป็นคำที่ใช้ในความตกลงกรุงลิสบอน (the Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration of 1958) ซึ่งได้ให้คำจำกัดความไว้ว่าหมายถึง ชื่อทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ภูมิภาค หรือ ท้องถิ่นซึ่งได้ใช้เป็นที่ระบุว่าเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้มีแหล่งกำเนิดจากที่นั้นๆ และผลิตภัณฑ์นั้นๆ ได้มีคุณภาพและลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของแหล่งที่มานั้น ซึ่งให้หมายรวมถึงปัจจัยทางธรรมชาติและมนุษย์ด้วย ข้อแตกต่างระหว่าง indication of source และ appellation of origin คือผลิตภัณฑ์ที่มี appellation of origin ปรากฏอยู่จะต้องมีความเชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดนั้นๆ คือจะต้องมีคุณภาพและลักษณะเฉพาะที่มาจากสภาพแวดล้อม ณ แหล่งกำเนิดนั้นๆ แต่ indication of source ไม่ได้กำหนดให้มีคุณภาพหรือลักษณะดังกล่าว ตัวอย่าง appellation of origin ที่ได้มีการยอมรับและได้ใช้แก่ผลิตภัณฑ์

(3) Geographical Indication ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า หรือที่เรียกว่า TRIPS ได้กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับการมีไว้ ขอบเขต และการใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไว้ในข้อ 22 - 24 โดยกำหนดให้ประเทศสมาชิก

ต้องปฏิบัติตามข้อตกลงการเจรจาการค้าในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือการใช้ชื่อของสถานที่ในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งของประเทศสมาชิก ประกอบกับสินค้าเพื่อแสดงให้ผู้ซื้อหรือผู้บริโภคได้ทราบถึงแหล่งที่มาของสินค้าว่า คุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นของสินค้านั้นมีความสำคัญมาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้านั้น

2) ประเทศสมาชิกจะต้องกำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อป้องกันมิให้มีการนำสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่นนอกเหนือจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่แท้จริงไปใช้ในลักษณะที่ทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้า หรือก่อให้เกิดการกระทำที่เป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม

3) เมื่อมีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในเครื่องหมายการค้าสำหรับสินค้าในประเทศสมาชิกในลักษณะที่ทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดเกี่ยวกับสถานที่อันแท้จริงของแหล่งกำเนิด ประเทศสมาชิกจะต้องปฏิเสธหรือเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าซึ่งมีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวกับสินค้าที่มีได้มีแหล่งกำเนิดในดินแดนตามที่ระบุไว้นั้น

4) ประเทศสมาชิกจะต้องกำหนดให้มีการคุ้มครองเพิ่มเติมสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับไวน์และสุรา กล่าวคือถ้าไวน์หรือสุราที่ขึ้นทะเบียนนั้นไม่ได้มีแหล่งกำเนิดแท้จริงตามที่แสดงไว้ ประเทศสมาชิกจะต้องปฏิเสธหรือเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าสำหรับไวน์หรือสุราดังกล่าว กรณีที่เป็นแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้า แม้จะได้มีการกระทำที่พยายามไม่ให้อาสาณชนสับสนหลงผิดด้วยการแสดงข้อความบางอย่างประกอบโดยการใช้คำว่า “ชนิด” “ประเภท” “แบบ” “การเลียนแบบ”

สรุปได้ว่าการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าตามพันธกรณีของความตกลงทริปส์ ประเทศสมาชิกจะต้องให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสินค้า โดยมีเงื่อนไขในการคุ้มครองคือ ชื่อหรือสิ่งบ่งชี้ดังกล่าวจะต้องมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง (ตามข้อ 22.1 “a given quality, reputation, or other characteristics of the goods is essentially attributable to its geographical origin.”) โดยอาจแบ่งระดับการคุ้มครองได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. ระดับพิเศษ (Article 23) ใช้กับสินค้าประเภทไวน์และสุรา เป็นการห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้ขึ้นทุกกรณีแม้จะไม่ได้ทำให้อาสาณชนสับสนหลงผิดก็ตาม เพื่อคุ้มครองมิให้มีการแสดงให้ทราบถึงแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าโดยใช้คำว่า “ชนิด” หรือ “แบบ” หรือคำทำนองเดียวกัน

2. ระดับปกติ (Article 22) ใช้กับสินค้าทั่วไปโดยมุ่งป้องกันมิให้มีการนำชื่อไปใช้ในลักษณะที่จะทำให้คนสับสนหลงผิด

ปัญหาที่สาม ขอบเขตภูมิปัญญาท้องถิ่นของการผลิตกาแฟเข้มข้นสอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสหภาพยุโรปหรือไม่

ตามแนวทางของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสหภาพยุโรป ได้แบ่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ออกเป็น 2 ประเภท คือ สินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท PGI หรือ Protected Geographical Indications และสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท PDO หรือ Protected

Designations of Origin โดยที่สินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทั้ง PGI และ PDO นั้นต่างมีข้อดี ข้อเสียแตกต่างกันเช่น การคุ้มครองสินค้าตามหลัก PDO นั้นการผลิตสินค้าทุกขั้นตอนจะต้องกระทำในแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเท่านั้นจะทำให้มีความชัดเจนในเรื่องความเชื่อมโยงถึงแหล่งที่มาของสินค้าอย่างแน่นอนแต่อาจจะมีข้อเสียคือทรัพยากรที่นำมาใช้ภายในท้องถิ่นนั้นย่อมมีจำนวนจำกัดและไม่สามารถมีการขยายตัวของธุรกิจชุมชนต่อไปได้แต่หากเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท PGI ข้อห้ามดังกล่าวจะไม่ถูกนำมาใช้บังคับเพราะสามารถมีกระบวนการผลิต หรือมีการเตรียมสินค้าจากท้องถิ่นอื่นได้ จากตัวอย่าง กรณีโรงคั่วกาแฟในท้องถิ่นหนึ่งได้นำเมล็ดกาแฟของกาแฟดอยตุงซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วนำมาผ่านกระบวนการแปรรูปในท้องถิ่นโรงคั่วกาแฟ ซึ่งการคั่วนั้นได้ใช้ความรู้ความสามารถความชำนาญทักษะภูมิปัญญาของบุคคลในโรงคั่วกาแฟนั้นซึ่งมีเทคนิคที่แตกต่างจากการคั่วของกาแฟดอยตุง จนทำให้เมล็ดกาแฟที่ผ่านการคั่วโดยโรงคั่วแห่งนี้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ของการคั่วกาแฟนั้น จะนำเมล็ดกาแฟที่ผ่านการคั่วนั้นมาทำการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้หรือไม่ ถือเป็นปัญหาว่าจะเป็นการทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิดในเรื่องของแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้าหรือไม่ เนื่องจากไม่อาจแยกความแตกต่างในการแสดงคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า และการระบุปัจจัยทางธรรมชาติ หรือปัจจัยด้านมนุษย์แห่งภูมิศาสตร์ โดยจะต้องพิจารณาถึงความเชื่อมโยงของลักษณะสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ ต้องอาศัยความรู้เทคนิค และหลักฐานการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ซึ่งกระทำได้ยากนั่นเอง

จากปัญหาดังกล่าวจะเห็นว่ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย ยังขาดความชัดเจนในประเด็นการให้ความคุ้มครองถึงกรรมวิธี ขั้นตอน หรือกระบวนการในการผลิตว่า ผู้ผลิตสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนนั้นจะสามารถใช้วัตถุดิบที่ผลิตมาจากที่อื่นหรือจำเป็นต้องเป็นวัตถุดิบจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนเท่านั้นและกรรมวิธีในทุกขั้นตอนการผลิตหรือการผลิตขั้นตอนหนึ่งขั้นตอนใดสามารถทำนอกพื้นที่ได้หรือไม่ เมื่อพิจารณาจากขอบเขตภูมิปัญญาท้องถิ่นของการผลิตกาแฟช้ำชะมัด สามารถแยกวิเคราะห์ได้ดังนี้

(1) ขอบเขตภูมิปัญญาท้องถิ่นของการผลิตกาแฟช้ำชะมัดกับพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 จากคำว่า “แหล่งภูมิศาสตร์” ที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 3 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 มีความหมายว่า พื้นที่ของประเทศ เขตภูมิภาคและท้องถิ่น และให้หมายความรวมถึงทะเล ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำน้ำ เกาะ ภูเขา หรือพื้นที่อื่นทำนองเดียวกันด้วย ทั้งนี้คำว่า “แหล่งภูมิศาสตร์” ไม่ใช่คำที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย คงมีใช้แต่เฉพาะตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ.2546 ภายใต้เจตนารมณ์ว่า การกำหนดค่านิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์ก็เพื่อประโยชน์ของการใช้กฎหมายฉบับนี้ บรรดานักกฎหมายและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะไม่ต้องตีความว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีขอบเขตเกี่ยวข้องกับพื้นที่ภูมิศาสตร์ประเภทใด การกำหนดค่านิยามศัพท์แหล่งภูมิศาสตร์จึงเท่ากับขจัดปัญหาความคลาดเคลื่อนจากการใช้การตีความ และคำๆ นี้มีผลครอบคลุมถึงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นห้วย หนอง คลอง บึง แก่ง เป็นต้น

ขอบเขตภูมิปัญญาท้องถิ่นของการผลิตกาแฟช้ำชะมัดไม่สามารถที่จะนำมาขอขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ที่คิดค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อผลิตสินค้าสามารถย้ายถิ่นฐานได้เสมอตลอดเวลา ทำให้ไม่สามารถควบคุมการเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

เพราะถือว่าผู้ผลิตที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเพียงผู้ที่ทำให้สินค้านั้นเกิดขึ้นมาในแต่ละท้องถิ่น เป็นเพียงการที่บรรพบุรุษส่งสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันกลายเป็นการสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของสินค้าในท้องถิ่นตนให้มีลักษณะโดดเด่น บรรพบุรุษที่ส่งสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันกลายเป็นการสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของสินค้าในท้องถิ่นตนให้มีลักษณะโดดเด่น

(2) ขอบเขตภูมิปัญญาท้องถิ่นของการผลิตกาแฟช็อคโกแลตกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสหภาพยุโรป จะเห็นว่าขอบเขตภูมิปัญญาท้องถิ่นของการผลิตกาแฟช็อคโกแลตของมนุษย์ที่ได้ใช้ความคิดหรือทักษะในกระบวนการผลิตสินค้า สหภาพยุโรปไม่ได้กำหนดให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อที่จะสามารถนำมาขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เช่นเดียวกับการสินค้าที่มีแหล่งกำเนิดจากภูมิศาสตร์ ที่ผู้ผลิตที่อยู่ในพื้นที่ใช้วัตถุดิบที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น รวมทั้งทุกขั้นตอนการผลิตสินค้าได้กระทำในแหล่งภูมิศาสตร์ที่กำหนดไว้ หรือจะสามารถทำการผลิตขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งนอกพื้นที่ได้ โดยได้แบ่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ออกเป็นสองลักษณะ ซึ่งสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท PDO นั้น การผลิตสินค้าทุกขั้นตอนจะต้องกระทำในแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเท่านั้น แม้ว่ากฎหมายจะอนุญาตให้ผู้ผลิตใช้วัตถุดิบที่มาจากนอกพื้นที่ก็ตาม ผู้ผลิตยังคงต้องทำการผลิตสินค้าในพื้นที่นั้นเท่านั้น แต่หากเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท PGI ข้อห้ามดังกล่าวจะไม่ใช้บังคับ ทำให้เห็นว่าการบังคับให้ใช้วัตถุดิบการผลิตที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเท่านั้น หรือการกำหนดว่าทุกขั้นตอนการผลิตจะต้องกระทำในแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น อันอาจก่อให้เกิดปัญหาที่เป็นการจำกัดโอกาสขยายตัวของสิทธิชุมชนที่มุ่งหวังที่จะให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อสร้างความเติบโต สำหรับการผลิตสินค้าทางการเกษตร เช่น กาแฟหรือกาแฟช็อคโกแลตนั้น มีความจำเป็นต้องพึ่งพาธรรมชาติ ภูมิอากาศ และสภาพแวดล้อมเป็นอย่างมาก หากเมื่อใดสภาพธรรมชาติไม่อำนวยต่อการผลิตก็จะทำให้การผลิตสินค้าเกิดปัญหาได้ การอนุญาตให้นำเข้าวัตถุดิบจากแหล่งอื่นเพื่อใช้ในการผลิต และการยินยอมให้ทำการผลิตสินค้าบางขั้นตอนนอกพื้นที่จะช่วยให้การผลิตสินค้าเป็นไปอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะการผลิตและสภาพธุรกิจ แต่หากมีการยึดหยุ่นในเงื่อนไขดังกล่าวก็จะทำให้สินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นสินค้าที่ขาดมาตรฐาน หรือมีคุณภาพที่แตกต่างกัน ทำให้ควรรนำหลักการคุ้มครองแบบ PGI ตามกฎหมาย Regulation 510/2006 ของสหภาพยุโรปที่มีความยืดหยุ่นมาใช้ เพราะหากยังคงเคร่งครัดเช่นนี้จะทำให้กาแฟช็อคโกแลตไม่อาจที่จะสามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เนื่องจากเมล็ดกาแฟและสายพันธุ์ช็อคโกแลตมาจากคนละแหล่งที่มา ทำให้เกิดความทับซ้อนของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จะขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่าจะใช้หลักการใดในการยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

เมื่อพิจารณาจากพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ได้กำหนดคำนิยามของ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ไว้ว่าหมายถึง ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งทางภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวนั้น ถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญในการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้แก่ คุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะอื่นๆของสินค้าที่จะใช้กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น จะต้องมีความสัมพันธ์กับท้องถิ่นหรือสถานที่ภูมิศาสตร์นั้นเงื่อนไขสำคัญในการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้แก่ คุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะอื่นๆของสินค้าที่จะใช้กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น จะต้องมีความสัมพันธ์กับท้องถิ่นหรือสถานที่ภูมิศาสตร์นั้น ซึ่งการให้ความคุ้มครองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 จะตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิของชุมชนก็ตาม แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ปกป้องแต่เพียงเฉพาะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นบางพื้นที่หรือบางจังหวัดเท่านั้น โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มอบสิทธิให้แก่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อที่ผู้ผลิตสินค้าในแหล่งภูมิศาสตร์หรือผู้ประกอบการค้าที่เกี่ยวข้องกับสินค้านั้นมีสิทธิที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าตามที่ได้มีการขึ้นทะเบียนเท่านั้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 25 โดยผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการค้าดังกล่าวไม่สามารถที่จะโอนสิทธิในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าที่ได้ขึ้นทะเบียนไปยังบุคคลภายนอก นอกจากนี้สิทธิชุมชนในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองครอบคลุมไปถึงสิทธิชุมชนในด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการอนุรักษ์หรือคงไว้หรือสิทธิในการสืบทอดหรือส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ทายาทรุ่นต่อไปเพื่อให้สิทธิชุมชนที่มีลักษณะเป็นสิทธิเชิงซ้อนมีขอบเขตแห่งสิทธิที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อได้ทำการศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในมาตรา 66 และ มาตรา 67 จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศดังกล่าวจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นในเรื่องของการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ การบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการสืบทอดหรือส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย ซึ่งเนื้อหาบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะสอดคล้องกับผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ผลิตสินค้าชุมชนของประเทศไทย

ด้วยเหตุนี้ จะเห็นว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ยังไม่ครอบคลุมถึงส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิชุมชนเพื่อให้ความคุ้มครองในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการของการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแง่ความคุ้มครองตามกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ การฟื้นฟูจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น การสืบทอดหรือส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอีกด้วยเพื่อให้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ที่ตั้งอยู่บนแนวคิดสิทธิชุมชนมีเนื้อหาแห่งความคุ้มครองที่สอดคล้องและเหมาะสมกับความเป็นสิทธิของชุมชนของประเทศไทย ซึ่งการคุ้มครองในส่วนนี้ถือเป็นสิทธิชุมชนตามวิธีการเช่นว่านี้ก็เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางการให้ความคุ้มครองหรือเพื่อการรองรับสิทธิของชุมชนเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 66 และ มาตรา 67 ได้บัญญัติถึงสิทธิของชุมชนเอาไว้

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องกาแพ็ช้ชَمَّدที่เกี่ยวกับความทับซ้อนของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในพื้นที่เดียวกันนี้ ทำให้ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์คุณสุรเชษฐ์ ยุทธสุนทร เจ้าของไร่กาแพ็ช้ชَمَّدหนิง ผู้ผลิตช้ชَمَّدที่มีชื่อเสียงรายหนึ่งที่ยังไม่สามารถนำกาแพ็ช้ชَمَّدขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ได้ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

จากการสัมภาษณ์คุณสุรเชษฐ์ ยุทธสุนทร เจ้าของไร่กาแพ็ช้ชَمَّدหนิง ทางโทรศัพท์เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2559 ทำให้ทราบถึงกระบวนการผลิตกาแพ็ช้ชَمَّدของกาแพ็ช้ชَمَّدไร่คุณหนิง ตั้งอยู่ที่ 105 หมู่ 1 ถนนแสงชูโต ตำบลแก่งเสี้ยน อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ได้ความว่า ชَمَّد/อ้เห็น มีอยู่ทั้งหมด 11 สายพันธุ์ โดยชَمَّدถือเป็นสัตว์คุ้มครองตาม พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 แต่กฎกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ 6 พ.ศ.2546 ให้ชَمَّدซึ่งมีสายพันธุ์ที่เรียกชื่อว่า อ้เห็น เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดเพาะเพื่อขยายพันธุ์ได้ โดยสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (สพภ.) มีโครงการส่งเสริมให้ประชาชนเลี้ยงตัวชَمَّدสายพันธุ์อ้เห็นในเชิงพาณิชย์ เพราะสามารถสร้างรายได้ให้ประชาชน เมื่อชَمَّدสายพันธุ์อ้เห็นเป็นสัตว์เศรษฐกิจจึงได้นำมาเพาะเลี้ยงเพื่อผลิตกาแพ็ช้ชَمَّد ซึ่งจริงๆแล้วกาแพ็ช้ชَمَّدคือกาแพ็ช้ชَمَّد อ้เห็น แต่ซึ่งหากจะเรียกกว่า กาแพ็ช้ชَمَّد ก็คงจะฟังดูไม่เพราะ จึงนิยมเรียกช้ชَمَّدต่อไป ซึ่งต่างกับของอินโดนีเซียที่ช้ชَمَّد และในเวียดนามที่ช้ชَمَّدในการผลิตกาแพ็ช้ชَمَّد โดยที่ไร่คุณหนิงจะมีชَمَّدสายพันธุ์อ้เห็น อยู่ 3 สายพันธุ์ คือ อ้เห็นข้างลาย, อ้เห็นเครือ และอ้เห็นหน้าขาวหูดำ ซึ่งเป็นอ้เห็นเป็นสัตว์ที่มีอยู่ทั่วไปในภูมิภาคเอเชียมาเลเซียไว้ที่ไร่คุณหนิงจังหวัดกาญจนบุรีเป็นระยะเวลา 10 เดือน และในช่วงเดือนธันวาคมและมกราคมของทุกปีจะนำอ้เห็นที่เลี้ยงขึ้นรถเดินทางไปที่ไร่กาแพ็ช้ชَمَّدอำเภอออดยตุง จังหวัดเชียงรายซึ่งปลูกไว้มีเนื้อที่ประมาณ 100 ไร่ เป็นกาแพ็ช้ชَمَّدอร่าบิก้า ซึ่งเป็นสายพันธุ์กาแพ็ช้ชَمَّدที่ตัวอ้เห็นชอบกินเมล็ดสุกเป็นอาหาร ได้นำตัวชَمَّدไปปล่อยในไร่กาแพ็ช้ชَمَّدโดยใช้สูตรชَمَّد 1 ตัว ตันกาแพ็ช้ชَمَّد 1 หรือ 2 ตัน ใช้ตาข่ายขนาด 2.5x2.5 เมตร สูง 3 เมตร กั้นเอาไว้กันอ้เห็นหลบหนี โดยก่อนที่จะนำอ้เห็นไปที่ไร่กาแพ็ช้ชَمَّدจะมีการปรับอาหารแก้อ้เห็นให้กินผลไม้และเมื่อไปถึงไร่กาแพ็ช้ชَمَّدจะให้อ้เห็นพักร่างกายเป็นเวลา 7 วัน หลังจากนั้นก็ปล่อยอ้เห็นเข้าไปในไร่กาแพ็ช้ชَمَّدให้อ้เห็นเลือกกินเมล็ดกาแพ็ช้ชَمَّدด้วยตนเอง โดยอ้เห็นจะเลือกกินเมล็ดกาแพ็ช้ชَمَّدที่สุกอมเข้าไปจากนั้นได้ถ่ายมูลออกมาจะมีลักษณะเป็นแท่งที่มีเมล็ดกาแพ็ช้ชَمَّدติดกันเป็นเกรียว จะสังเกตเห็นว่าโดยรอบจะมีเอนไซม์และสารเคมีที่มีอยู่ในกระบวนการย่อยอาหารของมันติดออกมาด้วย และทุกๆ 7 วันจะสลับให้อ้เห็นกินกล้วยเพื่อรักษาสมดุลในการกินอาหารของอ้เห็นเพราะหากปล่อยให้อ้เห็นกินเมล็ดกาแพ็ช้ชَمَّدอย่างเดียว จะทำให้อ้เห็นอ่อนเพลียได้ เมื่อครบ 2 เดือน กอนำอ้เห็นเดินทางกลับมาที่จังหวัดกาญจนบุรีก็จะให้อ้เห็นพักผ่อนอีก

เมื่ออ้เห็นถ่ายมูลออกมาจะมีลักษณะเป็นแท่งที่มีเมล็ดกาแพ็ช้ชَمَّدติดกันเป็นเกรียว ก็จะนำไปตากแดดประมาณ 7-15 วัน เพื่อให้แห้งสนิท โดยกระบวนการผลิตนับจากนี้จะผลิตที่ไร่คุณหนิง จังหวัดกาญจนบุรี หลังจากนั้นก็จะเก็บมูลอ้เห็นที่เห็นแล้วไว้ในกระสอบกระเทียมเก็บไว้ในโกดังที่มีอากาศถ่ายเทเป็นระยะเวลา 1 ปี 2 ปี หรือ 3 ปี (ยิ่งเก็บนานมูลค่าก็จะสูง) เมื่อครบระยะเวลาก็จะนำออกมากระเทาะเปลือกด้วยมือและไม่บดกาแพ็ช้ชَمَّدซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่คิดค้นขึ้นเอง นำไปร่อนซึ่งกระบวนการต่างๆ จะใช้มือมนุษย์ทั้งสิ้นไม่ได้ใช้เครื่องจักรแต่อย่างใด จากนั้นจึงนำมาคั่วในระดับอ่อน กลาง เข้ม แล้วนำไปชงให้ลูกค้าดื่มตามความชื่นชอบของลูกค้าต่อไป

จากการกระบวนการผลิตกาแฟช้ชَمَّدของไร่กาแฟคุณหญิงนี้ จะเห็นว่ามีความทับซ้อนกันอยู่ของสินค้ากาแฟช้ชَمَّد คือ หากพื้นที่เลี้ยงชَمَّد/อีเห็นกับไร่กาแฟอยู่คนละพื้นที่กัน ซึ่งการเลี้ยงชَمَّد/อีเห็นเป็นการประยุกต์จากภูมิปัญญาของมนุษย์ที่คิดค้นวิธีการเลี้ยงชَمَّد/อีเห็นให้กินเมล็ดกาแฟที่สุกงอม เพื่อให้ได้กาแฟช้ชَمَّدที่ผ่านกระบวนการย่อยของตัวชَمَّد เช่น ไดกาแฟช้ชَمَّدที่มีกระบวนการผลิตที่เป็นเอกลักษณ์นี้จึงยังไม่สามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ หรือหากสามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้จะต้องขึ้นทะเบียนโดยใช้ชื่อภูมิศาสตร์ใดระหว่างพื้นที่เลี้ยงชَمَّد/อีเห็นหรือพื้นที่ที่เป็นไร่กาแฟที่นำชَمَّدไปกินเมล็ดกาแฟ ซึ่งถือเป็นความทับซ้อนกันอยู่ เพราะหากมีพื้นที่ใดของทั้งสองพื้นที่นี้ได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปก่อน หรือสามารถขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อีกสินค้ารายหนึ่งได้จะทำให้อีกพื้นที่สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ที่จะสามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปหรือไม่ เพราะเห็นว่ามีแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ หรือชื่อที่บ่งระบุแหล่งที่มาจากแหล่งเดียวกันตามหลักมาตรา 3 พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ด้วยกันทั้งคู่ ทำให้เป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งที่ทำให้สินค้ากาแฟช้ชَمَّدไม่อาจขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์